

**Sağlık Bilimleri Fakóltesi Öğrencilerinin
Doku/Organ Nakli ve Bağışı Konusunda
Görüşlerinin Belirlenmesi**

Gölcan Dürüst Sakallı

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Hemşirelik
Bölümü dalında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2017
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Mustafa Tümer
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Hemşirelik Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Refia Selma Görgülü
Hemşirelik Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Hemşirelik Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Gülten Sucu Dağ
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Fethiye Erdil

2. Prof. Dr. Refia Selma Görgülü

3. Yrd. Doç. Dr. Gülten Sucu Dağ

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the insights of the fourth class students of Health Sciences Faculty at the Eastern Mediterranean University about tissue/organ transplant and donation. The research is designed according to descriptive-sectional research and is held in the Academic Year of 2016-2017 Fall Semester at the Eastern Mediterranean University, Health Sciences Faculty, in the Departments of Nursing, Physiotherapy and Rehabilitation, Nutrition and Dietetic, Health Management and Sports Sciences. The research was applied to 317 fourth class students. Thus, the data was collected from 270 students who volunteered to participate. Data was collected based on the “Student Demographic Information Form” and “Insights of Students on Tissue/organ Transplant and Donation Questionnaire Form”. During the research, ethic board and institution was taken by the students in informed consent. Chi-Square of the data with the descriptive analysis and the predictive statistical analysis was used for the statistical analysis of the data. The level of the statistical importance was accepted as $\alpha=0,05$.

According to the results of the research, age average of the students was 22.27 ± 2.17 , thus 40,7% were male and 59,3% were female. Moreover, 27,8% were from Physiotherapy and Rehabilitation Department, 44,1% were from students of University Entrance Exam, 49,6% were from families whose parents were primary graduates, 38,1% were from families whose parents were from high school graduates and 49,3% were the ones living in states. It was determined that none of the students whom participated in the research have had tissue/organ transplant or donation. 57,4% of these students would like to donate their organs and 88,4% of these students would like to donate their organs for “saving lives”. When the positive

feedback of the students for tissue/organ transplant and donation was analyzed, Nursing Department students were the leading students with the ratio of 92,7%. 47,1% of the students have been trained on tissue/organ transplant and donation; thus it was found that statistically training did not have importance on tissue/organ transplant and donation ($p<0.05$). It was found that the positive feedback of the students on tissue/organ transplant and donation was based on; mother's education level, support of the family to organ donation and the department that they studied ($p<0.05$).

It is recommended that in order for the future students of Health Sciences to have positive insights regarding tissue/organ transplant and donation; educational planning, an increase in awareness trainings and tissue/organ transplant and donation campaigns and use of media should be involved.

Key Words: Tissue/organ Donation, Tissue/organ Transplant, Students

ÖZ

Bu araştırmanın amacı; Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağış hakkında görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma tanımlayıcı-kesitsel araştırma tasarımına uygun olarak yapılmıştır. Araştırmanın evrenini 2016-2017 akademik yılı güz döneminde Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde Beslenme ve Diyetetik, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Hemşirelik, Sağlık Yönetimi ve Spor Bilimleri bölümlerinde öğrenim gören 317 dördüncü sınıf öğrencisi, örneklemini ise araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 270 öğrenci oluşturmuştur. Veriler; “Öğrencilerin Demografik Bilgi Formu” ve “Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağış Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Anket Formu” kullanılarak araştırmacı tarafından sınıf ortamında toplanmıştır. Araştırmada etik kurul ve kurum izni, öğrencilerden bilgilendirilmiş yazılı onam alınmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde tanımlayıcı analizler ve kestirimsel istatistik analizlerinden Ki-kare testleri kullanılmıştır. İstatistiksel önemlilik düzeyi $\alpha=0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre; öğrencilerin yaş ortalaması 22.27 ± 2.17 olup, %40,7'si erkek, %59,3'ü kadın, %27,8'i Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümünden, %44,1'i Lisans Yerleştirme Sınavı ile üniversiteye girmiş, %49,6'sının anne eğitim düzeyi ilköğretim ve altı, %38,1'nin baba eğitim düzeyi lise, öğrencilerin %49,3'ünün en uzun yaşadığı yer il'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin doku/organ bağışında bulunmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin %57,4'ünün organ bağışında bulunmak istediğı, %88,4'ünün “hayat kurtarmak için” organ bağışında bulunmak istediğı belirlenmiştir. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin %92,7'sinin organ bağışına yönelik olumlu görüşleri olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin %47,1'inin daha önce doku/organ nakli ve bağışı hakkında eğitim aldığı ancak eğitim alanların doku/organ nakli ve bağışı ile ilgili olumlu görüş üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisinin olmadığı belirlenmiştir ($p<0.05$). Anne eğitim düzeyinin, ailenin organ bağışına destek vermesinin ve eğitim aldıkları bölümün, ailenin organ bağışına yönelik görüşlerinin, kendilerine organ naklinin yapılma durumunun, yakınlarının organlarını bağışlama durumunun organ nakli ve bağışına yönelik olumlu görüş bildirmede etkili olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Geleceğin sağlık profesyonellerinin doku/organ nakli ve bağışı konusunda olumlu görüşlerini artırmak için; eğitimlerin planlanması, farkındalık çalışmalarının ve doku/organ bağışına yönelik kampanyaların artırılması, basın yayın organlarının etkin bir şekilde kullanılması önerilir.

Anahtar Sözcükler: Doku/organ Bağışı, Doku/organ Nakli, Öğrenci

TEŞEKKÜR

Tez danışmanlığımı üstlenen, bu çalışmanın gerçekleştirilme sürecinin her anında değerli bilgilerini benimle paylaşan, yol gösterici ve destekleyici olan, emeğini hiçbir şekilde esirgemeyen, danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gülten Sucu Dağ'a, Yüksek Lisans öğrenimim esnasında manevi yardımlarını esirgemeyen, yorumları ve eleştirileriyle bana destek veren Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Başkanı Prof. Dr. Refia Selma Görgülü'ye, tez sürecimde deneyim ve bilgileri ile bana katkıda bulunan Hemşirelik Bölümü Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Fethiye Erdil, Prof. Dr. Gülümser Kubilay, Yrd. Doç. Dr. Hülya Fırat, Yrd. Doç. Dr. Handan Sezgin'e, Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Öğretim Üyeleri, Yrd. Doç. Dr. Fatma Cebeci ve Yrd. Doç. Dr. Nilgün Mutlu Aksoy'a, araştırmanın yürütülmesine izin veren Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığına, çalışmamın istatistiksel analizlerinde destek olan Yrd. Doç. Dr. Özgür Tosun'a ve tez süresince desteklerini esirgemeyen Öğr. Gör. Serpil Çağlıyan, Öğr. Gör. Gülsen M. Altan, Arş. Gör. Serdar Aydın, Arş. Gör. Aysun Keskin'e ve Hemşirelik Bölümü öğretim elemanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Beni yetiştiren, manevi desteklerini benden esirgemeyen, beni her zaman destekleyen, sevgilerini hissettiren, güç veren canım aileme ve kardeşime, eğitim sürecinde her daim yanımda olan, motivasyonumu sağlayan, sabır ve emekle bana maddi ve manevi destek olan tez aşamasında da benden yardımını esirgemeyen hayat arkadaşım Süleyman Sakallı'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırma Amacı	7
1.2 Araştırma Soruları	7
2 GENEL BİLGİLER.....	8
2.1 Doku/organ Nakli	8
2.2 Doku/organ Naklinin Tarihçesi	8
2.2.1 Dünya’da Doku/organ Naklinin Tarihçesi	8
2.2.2 Türkiye’de Doku/organ Naklinin Tarihçesi	10
2.2.3 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Doku/organ Naklinin Tarihçesi .	11
2.3 Doku/organ Bağış Süreci.....	11
2.3.1 Doku/organ Bağış Yöntemleri.....	12
2.3.1.1 İtiraz Yöntemi	12
2.3.1.2 Genişletilmiş İtiraz Yöntemi.....	12
2.3.1.3 Gönüllülük Yöntemi	12
2.3.1.4 Genişletilmiş Gönüllülük Yöntemi.....	12
2.3.2 Doku/organ Bağışının Gerçekleştirilmesi Süreci/Yolu.....	12
2.3.3 Nakil Yapılan Doku ve Organlar	13

2.3.4 Doku/organ Nakil Koşulları.....	13
2.3.4.1 Kadavra Donör Koşulları.....	13
2.3.4.2 Canlı Donör Koşulları.....	13
2.3.4.3 Çapraz Verici Koşulları	13
2.4 Doku/organ Bağışı ve Naklinin Yasal Yönü.....	14
2.4.1 Canlı Kişiden Organ ve Doku Alınması	15
2.4.2 Ölüm Halinde Organ ve Doku Alınması.....	15
2.5 Doku/organ Nakli ve Bağışını Etkileyen Faktörler.....	16
2.5.1 Doku/organ Bağışı ve Naklinin Etik Yönü	19
2.5.2 Doku/organ Bağışı ve Naklinin Dini Yönü.....	21
2.6 Organ Nakli Koordinasyonu	23
2.7 Doku/organ Nakli ve Bağışına Yönelik Öğrenciler İle Yürütülen Araştırma Sonuçları.....	25
3 GEREÇ VE YÖNTEM	35
3.1 Araştırmanın Tipi	35
3.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı.....	35
3.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	35
3.4 Veri Toplama Araçları.....	36
3.4.1 Öğrencilerinin Demografik Özellikleri Soru Formu	36
3.4.2 Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Anket Formu.....	36
3.5 Ön Uygulama	37
3.6 Veri Toplama Süreci	37
3.7 Verilerin İstatistiksel Analizi.....	38
3.8 Araştırmanın Sınırlılıkları	38

3.9 Araştırmanın Etik Boyutu	38
3.10 Araştırma Takvimi	39
4 BULGULAR	40
5 TARTIŞMA	53
6 SONUÇLAR VE ÖNERİLER	65
6.1 Sonuçlar.....	65
6.2 Öneriler.....	67
KAYNAKLAR	68
EKLER.....	84
Ek 1: Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Uygunluk İzni	85
Ek 2: Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı Uygunluk İzni.....	86
Ek 3: Gönüllü Bilgilendirilmiş Olur Formu.....	87
Ek 4: Öğrencilerinin Demografik Özellikleri Soru Formu.....	89
Ek 5: Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Anket Formu.....	90

KISALTMALAR

BKM	Bölgesel Koordinasyon Merkezi
DAÜ	Doğu Akdeniz Üniversitesi
DGS	Dikey Geçiş Sınavı
Eurotransplant	Avrupa Organ Organizasyonu
KBY	Kronik Böbrek Yetmezliği
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LYS	Lisans Yerleştirme Sınavı
ONT	İspanya Ulusal Organ Nakli Organizasyonu (Organizacion Nacional de Transplantes)
SBF	Sağlık Bilimleri Fakültesi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
UKS	TC Sağlık Bakanlığı Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemi
UNOS	Amerikan Organ Paylaşım Ağı (United Network for Organ Sharing)
YGS	Yatay Geçiş Sınavı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar.....	28
Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri.....	40
Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı ile İlgili Görüşleri.....	42
Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Bağışı ve Nakli ile İlgili Ailelerine Yönelik Görüşleri.....	44
Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı ile İlgili Bilgi-Eğitim Alma Durumları ve Bilgi-Eğitim Kaynakları	46
Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organlarını Bağışlamayı Düşünme ve Düşünmeme Nedenleri.....	47
Tablo 7: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Naklinin ve Bağışının Artırılmasına Yönelik Önerileri.....	48
Tablo 8: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışını Etkileyen Faktörleri Önemlilik Sıralamasına Göre Sıralamaları.....	49
Tablo 9: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı ile İlgili Görüşlerinin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımının İncelenmesi.....	50
Tablo 10: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı ile İlgili Görüşlerinin Bazı Değişkenlere Göre Dağılımının İncelenmesi.....	51

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Takvimi.....	39
---------------------------------	----

Bölüm 1

GİRİŞ

Doku/organ nakli, hasta birey için bir başka tıbbi çözüm olmadığında başka bir kişinin doku/organlarını doku/organ nakline ihtiyacı olan hastalara tedavi amacıyla nakledilmesidir (1). Doku/organ yetmezliği sebebiyle yaşamı tehlikeye girmiş bir kişinin hayatını kurtarmak, yaşam süresini uzatmak ve yaşam kalitesini artırmak, organ naklinin en önemli hedefidir (2). Doku/organ bağıışı; bir kişinin sağlıklı iken kendi isteğı ile, tıbben yaşamı sona erdikten (beyin ölümü gerçekleşikten) sonra doku/organlarının, başka kişilerin tedavisi için kullanılmasına izin vermesi ve kişinin bu izni, iki şahit huzurunda belgelemesidir. Kişi, organlarının birini veya tamamını bağışlayabilir (3).

Türkiye’de doku/organ bağıışıyla ilgili çalışmalar 29/05/1979 tarih ve 2238 sayılı ‘‘Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Yasa’’sına göre yapılmaya başlamıştır (4,5). Bu yasa 2000 yılında ‘‘Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Yönetmeliğı’’ ile güncellenmiş ve ‘‘Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemi’’ kurulmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’nde doku/organ nakli yapılabilmesi amacıyla 02.04.1991 tarihinde 55/1991 Sayılı ‘‘Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Yasa’’ kabul edilmiş, bu yasa 27 Ekim 2014 tarihinde 57/2014 Sayılı ‘‘İnsan Hücre, Doku ve Organ Nakli ile İlgili Kuralları Düzenleyen Yasa’’ şeklinde düzenlenmiştir (6,7).

Doku/organ nakli bekleyen kişi sayısı dünya’da giderek artmaktadır (8). Türkiye Sağlık Bakanlığı’nın verilerine göre 2008-2017 yılında toplam 43.085 hastaya organ nakli yapıldığı, 25.361 hastanın organ nakli için beklediği, 2004-2017 yılları arasında 260.663 kişinin resmi olarak organ bağışında bulunduğu görülmektedir (9).

Doku/organ nakli için yeterli sayıda doku/organ bağışına ulaşmak amacıyla toplumun bilgilendirilmesi ve katılımlarının sağlanması önemlidir. Yapılan çalışmalar, doku/organ bağışındaki yetersizlik ya da yeterli sayıda doku/organın bulunmamasının, doku/organ nakilleri konusundaki önemli engellerden biri olduğunu göstermektedir (10). Beyin ölümü sonrası organ bağışında bulunulmaması da bu engellerden bir diğeridir. Beyin ölümü sonrası vericilerin sayısını arttırmanın bir yolu, sağlık meslek üyelerinin doku/organ bağışı konusunda toplumun farkındalığını arttırmaya yönelik eğitim vermesidir. Ancak yapılan çalışmalarda sağlık personelinin "beyin ölümü" teriminin anlamını bilmelerine rağmen beyin ölümü kriterlerini bilmediği saptanmıştır (8,11).

Doku/organ bağışına negatif ve pozitif tutumların varlığı kişinin doku/organ bağışına katılmasında belirleyici olmaktadır. Doku/organ bağışının artırılmasında başta sağlık çalışanları olmak üzere toplumun her bireyinin yeterli bilgi ve bilince sahip olması gerekmektedir (12).

Geleceğin sağlık profesyonelleri olan Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin doku/organ bağışına ilişkin görüşleri ve tutumları beyin ölümü gerçekleşmiş olan hastaya yaklaşımları, beyin ölümü gerçekleşen hastanın ailesinin karar verme sürecini etkileyecektir. Bu nedenle Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin doku/organ bağışına ilişkin görüşlerini ve tutumlarını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin belirlenmesi önemlidir (10,13).

Üniversite öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağıışı ile ilgili görüşlerinin incelendiğı çalışmalarda; Doğan ve ark. (2016)'nın 756 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada öğrencilerin %38,7'sinin doku/organ bağıışında bulunmak istediğı, %24'ünün doku/organlarını bağıışlamak istemediğı, %56,5'inin ise doku/organ bağıışı hakkında bilgi sahibi olduğu saptanmıştır (14). Bir başka çalışmada (15), üniversite öğrencilerinin %47,8'inin doku/organ bağıışında bulunmayı istedikleri belirlenmiştir (15). Vicdan ve ark. (2011)'nın Sağlık Yüksekokulunda 170 öğrenci ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %98,8'i organ bağıışını önemli bulmasına rağmen %94,7'sinin henüz organ bağıışında bulunmadıkları saptanmıştır (16). Yaşar ve ark. (2008)'nin Sağlık Meslek Yüksekokulunda 86 öğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin %35'inin doku/organ bağıışında bulunmak istedikleri, %10,5'i doku/organ bağıışında bulunmak istemedikleri, %54,6'sı doku/organ bağıışı konusunda kararsız oldukları belirlenmiştir (17).

Doku/organ bağıışı konusunda önemli rolleri olan geleceğın sağlık meslek üyelerinden hemşirelerin doku/organ bağıışı konusunda görüşlerinin değerlendirildiğı çalışmalarda (11,18); doku/organ bağıışına yönelik tutumlarının belirsiz olduğu fakat genel olarak görüşlerinin olumlu olduğu ve gelecekte donör olmak için istekli oldukları, beyin ölümüne neden olan faktörler ve tanısal testlerle ilgili bilgilerinin yetersiz olduğu saptanmıştır. Yazıcı ve ark. (2015)'nin 352 hemşirelik öğrencisinin doku/organ bağıışı ile görüşlerini değerlendirdikleri bir diğer çalışmada, öğrencilerin %50,3'ünün doku/organlarını bağıışlamayı düşündükleri ancak sadece %9,9'unun organ bağıış kartı olduğu saptanmıştır. Doku/organ bağıışı istediğinde ne yapması gerektiğini bilmeyenlerin oranının %30,1 olduğu, %77'sinin öğrenimleri esnasında doku/organ nakli ve bağıışı ile ilgili verilen bilgileri yeterli bulmadıkları saptanmıştır (2).

Yapılan çalışmalarda (17,19,20); öğrencilerin %46,2-65,5'inin doku/organ bağışı yapmaya istekli olduğu, %44,9-54,6'sının ise kararsız olduğu belirtilmektedir. Ercan ve ark. (2015)'nin farklı alanlarda (Sağlık Bilimleri, Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler) öğrenim gören öğrencilerle yapılan çalışmada; öğrencilerin %80'inin "organ bağışının şefkat ve merhamet gerektirdiği", "karşılık beklemeden yapılması gerektiği", "insanlığa faydalı bir iş olduğu" yönündeki görüşlere katıldıkları saptanmıştır (1). Aynı çalışmada öğrencilerin; organ bağışını "herkesin yapması gerektiği", "organını tanımadıklarına bağışlayabileceği" ve "ölen kişinin vücudunun nakil amacıyla parçalanabileceği" konusundaki görüşlere katılımının azaldığı (%40-%60) belirtilmiştir (1). Öğrencilerin; başka bir dine mensup birine organ bağışında bulunma konusundaki görüşleri incelendiğinde; Sağlık Bilimleri alanındaki öğrencilerin diğer bölüm öğrencilerine göre daha olumlu görüşü olduğu belirlenmiştir (1).

Tıp Fakültesi ve Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin organ bağışında bulunma istekleri ve etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmalarda; Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ bağışında bulunmaya daha istekli olduğu, ailede organ bağış kartı olanların ve dinin organ bağışında bulunulmasına engel olmadığını düşünen öğrencilerin organ bağışında bulunmaya daha istekli olduğu saptanmıştır. Araştırmacılar organ bağışına yönelik istekliliğin artırılmasında; öğrencilere yönelik daha iyi eğitimlerin planlanmasını, ailenin organ bağışına yönelik tutumunun ve dinin organ bağışında bulunma isteğinde etkili olduğunun göz önünde bulundurulmasını belirtmişlerdir (13).

Cebeci ve ark. (2015)'nin çalışmasında öğrencilerin çoğunluğunun organ nakli ve bağışı konusunda olumlu görüşleri olmasına rağmen organ bağışında bulunan ve organ bağış kartı olan öğrencilerin yetersiz olduğu görülmektedir. Öğrencilerin

doku/organ bağışına yönelik olumlu görüşlerinin artırılmasında eğitimlerin, seminerlerin, kampanyaların, kamu spotlarının özellikle organ bağışına yönelik olumsuz görüşlerin azaltılmasında etkili olduğu belirtilmektedir (21).

Sağlık personeli, hastalar ve hasta yakınları ile olan iletişimleri nedeniyle doku/organ bağışının artırılmasında önemli konumdadırlar. Organ bağışının önemini açıklamak, olası donörleri saptamak ve bunu organ nakil koordinatörlerine iletmede özellikle, hemşireler olmak üzere sağlık meslek üyelerinin önemli rolleri vardır (10,22).

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımladığı hemşirelik rollerinden biri eğitimidir. Aynı zamanda TC Hemşirelik Yönetmeliği'nde hemşirelerin görev, yetki ve sorumluluklarında; hemşirelikle ilgili eğitim faaliyetlerini yürütmesi, toplumun öğrencilerin, hemşirelerin, sağlık meslek üyelerinin eğitime destek vermesi ve katkıda bulunması tanımlanmıştır (23). Bu tanımlardan hareketle, hemşirelerin, doku/organ nakil ve bağış sayısının artırılmasında, toplumun bilgilendirilmesinde, eğitici rolünün büyük önemi bulunmaktadır (24). Hemşirelerin eğitici rolü sayesinde doku/organ bağışının yaygınlaşacağı ve oranların artacağı belirtilmektedir (22,25). Hemşirelerin, toplumun ve hastaların eğitim kaynaklarını araştırma, eğitim için eğitim kaynaklarını geliştirme ve diğer sağlık ekip üyeleri ile işbirliği yapmak gibi önemli rolleri vardır. Hemşireler, doku/organ bağış hakkında toplumsal farkındalığın artırılması için; diğer sağlık ekip üyeleri, dernekler, vakıflar ve resmi kurumlarla işbirliği içinde farkındalık haftalarının/günlerinin planlanmasında, destek gruplarının oluşturulmasında rol almalıdırlar.

Hemşirelerin, toplumdaki bireylerin doku/organ bağış konusunda gereksinimlerini, görüşlerini belirlemesi, bu verilere göre eğitimlerini planlaması ve eğitim sonuçlarını değerlendirmesi gerekmektedir (22,24,25). Doku/organ naklinin

en büyük engeli, doku/organ bağış sayısının yetersiz olmasıdır. Doku/organ bağışının artırılması, toplumun konunun önemine yönelik farkındalığının yüksek olması ve destek vermesi ile çözülebilir. Hemşirenin, yaşadığı toplumun kültürel özelliklerini çok iyi tanması ve bilmesi, bu doğrultuda doku/organ bağış konusunda farkındalığı ve bilinçlenmeyi sağlayacak eğitimleri planlanması gerekmektedir.

Topluma verilen eğitimlerde, farkındalık çalışmalarında, doku/organ bağışının hayat kurtardığına yönelik mesajların açık, net ve anlaşılır olması önerilmektedir (26). Toplumun farkındalığını artırmak amacıyla düzenlenen eğitim programlarının ve çalışmaların amacı; organ bağış ve nakli konusunda toplumu bilinçlendirmek, bireylerin Ulusal Organ Bağış kayıtlarına katılmaya teşvik etmek, bireylerin organ bağış konusundaki kararlarını aile ve arkadaşlarıyla paylaşmalarını teşvik etmektir (27).

Doku/organ bağış sayısını arttırmak ve bu konuda farkındalık oluşturmak için çeşitli aktiviteler, uygulamalar yapılmaktadır. Toplumun doku/organ bağış ve nakli konusunda bilgilendirmek amacıyla organ bağış sürecini içeren broşürler, posterler kullanılabilir. Bunun yanında; organ bağış farkındalık standlarının oluşturulması, deneyimlerin ve bireysel hikayelerin paylaşılmasını sağlayacak toplantıların planlanması ve bunları gerçekleştirirken medya iletişim araçlarının kullanılmasında önerilmektedir. Sosyal medyanın çok sık kullanıldığı günümüzde, facebook, twitter, instagram vb. gibi sosyal medya araçlarında organ bağış kampanyalarını destekleyecek yazıların, uyarıcı mesajların yayınlanmasının farkındalık çalışmalarında önemli yeri olduğu düşünülmektedir.

KKTC’de organ naklinin yeni uygulanmaya başlanması, organ bağışını artırmaya yönelik çalışmalarının gözlemlerimize göre, yeterli düzeyde olmadığı, görülmektedir. Organ bağışına yönelik çalışmalara da rastlanmamıştır. Bu çalışma ile

özellikle KKTC’de yaşamını sürdüren öğrencilerde; doku/organ bağışına yönelik farkındalıklarının artırılmasında ve öğrencilerin, doku/organ bağışına yönelik çalışmalara katılımının artırılmasında önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma KKTC’de eğitim gören geleceğin sağlık profesyonellerinin doku/organ nakli ve bağış konusunda görüşlerinin incelendiği ilk araştırma olup ve bu alanda önemli bir veri kaynağı olacaktır.

1.1 Araştırma Amacı

Bu araştırmanın amacı; Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde lisans düzeyinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağış konusunda görüşlerinin belirlenmesidir.

1.2 Araştırma Soruları

1. Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde lisans düzeyinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağış konusunda görüşleri nelerdir?
2. Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde lisans düzeyinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağış konusunda görüşlerini etkileyen faktörler nelerdir?

Bölüm 2

GENEL BİLGİLER

2.1 Doku/organ Nakli

Türk Dil Kurumu'na göre organ nakli “işlevini yitirmiş bir organın yerine sağlam bir organı koyma, organ aktarımı, transplantasyon” olarak tanımlanmaktadır (28). Doku/organ nakli, hasta birey için başka hiçbir tıbbi çözüm olmadığına başka bir insanın organ veya dokularının ihtiyacı olanlara tedavi amacıyla nakledilmesi işlemidir (1,29,30). Doku/organ nakli; hasta bireyin yaşam süresini uzatmakta ve daha nitelikli, kaliteli yaşam sürmesine imkân sağlamaktadır. Nakledilen organ ya da dokuya greft, organın alındığı canlıya donör (verici) ve organın nakledildiği kişiye ise alıcı denir. Organ nakli; transplantasyon olarak da isimlendirilmektedir (30).

2.2 Doku/organ Naklinin Tarihçesi

2.2.1 Dünya’da Doku/organ Naklinin Tarihçesi

Organ naklinin tedavi yöntemi olarak düşünülmesi 17. yüzyıla dayanmaktadır. Organ naklinin mitolojik ve dini yazıtlarda yer alması MÖ 500’lü yıllara kadar uzanmaktadır (31,32). Prehistoryada greftlerle ilgili olarak en eski kanıtlar tedavi değeri olabileceği düşünülen trepanasyon yapılmış kafa kemikleridir. Büyük defektlerin, çıkarılan parçacıklarla ortotopik otogreft olarak kullanıldığı görülmüştür (33). Bireyin hayatı için tehlikeli olan, görevini yerine getiremeyen organın, sağlıklı doku veya organ ile değiştirilmesi çok eski çağlardan gelen bir düşüncedir. İnsandan insana nakli düşünülen ilk doku “kan”dır. İnsandan insana ilk başarılı doku nakli ise 1818 yılında Dr. James Blundell tarafından doğum sonrası kanaması olan hastaya

eşinden alınan kanın nakledilmesidir. Alman Landsteiner 1900 yılında kan gruplarını tanımlamış ve kan transfüzyonu ile ilgili engel kalmamıştır (34).

Kadavra donörden organ nakli; Sovyet Cerrah YuYu Voronoy tarafından 1933 yılında, beyin hasarı olan hastanın ölümü sonrası böbreklerinin alınması ile gerçekleştirilmiştir (35). Canlıdan böbrek nakli ise; ilk kez 1954 yılında tek yumurta ikizleri arasında gerçekleştirilmiştir. 1960'lı yılların başında karaciğer, kalp ve pankreas nakli laboratuvar çalışmaları düzeyinde iken, böbrek nakli giderek dünyada önem kazanmış ve bu yöntem ile kronik böbrek yetmezliğinin (KBY) kesin tedavisi olarak kullanılmaya başlanmıştır (33).

Organ nakli, özellikle 2. Dünya Savaşı'nda (1939-1945) uçak kazası sonrası pilotlara uygulanan deri nakilleri ile tekrar gündeme gelmiştir. Yanıklı bölgeler, başka kişilerden alınan greftler ile kapatılmıştır. Fakat, nakil yapılan bölgelerde nekroz gelişmesi ile bu nakiller başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu deneyimler sonrasında bilim insanları, doku/organ naklinin immünolojik yönü ile ilgili araştırmalar yapmaya başlamıştır. Sir Peter Medawar, Owen ve Dausset'in bu alanda yaptığı çalışmalar doku/organ nakline önemli katkılar sağlamıştır (36).

İlk organ nakli uygulaması 1902 yılında Macar Cerrah Dr. Ullman tarafından hayvanlar üzerinde yapılan böbrek nakli olarak bilinmektedir (36). Dünya'da ilk başarılı akciğer nakli 1963 yılında Dr James Hardy tarafından gerçekleştirilmiş, ancak hasta yaklaşık 3 (üç) hafta sonra yaşamını kaybetmiştir (35). Dünya'da ilk kalp nakli; 1967 yılında, Christian Barnard tarafından gerçekleştirilmiştir (33). Organ naklinin sık uygulanan bir tedavi yöntemi haline gelmesi, 1976 yılında Borel ve 1978'de Calne'nın Cyclosporin A kullanması ile başlamıştır (33).

Dünya'da, Uluslararası Organ Bağıışı ve Nakil Kayıtları [International Registry In Organ Donation And Transplantation – (IRODaT)]'in Eylül 2016'da yayınladığı

verilere göre; Dünya’da kadavradan böbrek ve karaciğer nakli, sırası ile %48,4 ve %32,3 oranlarında Hırvatistan’da yapılmaktadır. Kalp nakli %12,1 oranı ile Slovenya’da, Akciğer nakli %15 oranında Avusturya’da ve pankreas nakli %6 oranında Norveç’te yapılmaktadır (37).

2.2.2 Türkiye’de Doku/organ Naklinin Tarihçesi

Türkiye’de organ nakli 1963’de İstanbul Göğüs Kalp ve Damar Cerrahi’sinde hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalar ile başlamıştır. Ardından, organ nakli ile ilgili deneysel çalışmalar ilk kez 1970’li yıllarda Hacettepe Üniversite’sinde başlamıştır (33). Türkiye’de insanda ilk kalp nakli 1968 yılında, Dr. Kemal Bayazıt tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak hasta 18 (on sekiz) saat sonra kaybedilmiştir. İstanbul Göğüs Kalp Cerrahi Kliniğinde Dr. Siyami Ersek ve ekibi tarafından 1969 yılında ikinci kalp nakli yapılmış ancak birkaç günün sonunda hasta yaşamını yitirmiştir (31,32,33).

Türkiye’de ilk canlı verici böbrek nakli, anneden 12 yaşındaki oğluna Dr. Mehmet Haberal ve ekibi tarafından 3 Kasım 1975 yılında yapılan nakildir. İlk kadavra böbrek nakli 1978 yılında, Avrupa Transplantasyon Birliği (Eurotransplant) aracılığı ile Dr. Mehmet Haberal ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir (33).

İlk pankreas nakli ise Gülhane Askeri Tıp Akademisi’nde Dr. Fahrettin Alparslan tarafından 1989 yılında, ilk kadavradan karaciğer nakli, 9 Aralık 1988 yılında Dr. Mehmet Haberal ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Dr. Mehmet Haberal ve ekibi tarafından 1990 yılında “Erişkinlerde akrabalar arası kısmi karaciğer nakli, eşler arası kısmi karaciğer nakli”, “çocuklarda kısmi karaciğer nakli” ve Dünya’da ilk kez, aynı hastada hem segmental karaciğer hemde böbrek naklinin yapıldığı çoklu organ nakli gerçekleştirilmiştir (33). Dünya’da ve Türkiye’de organ naklinin gelişimine önemli katkıları olan Prof. Dr. Mehmet

Haberal, 2018-2020 yılları arasında Dünya Organ Nakli Derneği başkanlığına seçilmiştir.

Türkiye’de 1990 yılında “Türkiye Organ Nakli Derneği” kurulmuş ve 1997’de Avrupa “Transplantasyon Derneği”ne üye olarak kabul edilmiştir. Ardından 2001 yılında TC Sağlık Bakanlığı Ulusal Kordinasyon Merkezi kurularak bu merkeze bağlı Bölge Koordinasyon Merkezleri oluşturulmuştur. Tüm ülkede organ dağıtımı bu merkezlere bağlı olarak sürdürülmeye başlanmıştır (33).

Dünya’da, Uluslararası Organ Bağışı ve Nakil Kayıtları’nın Eylül 2016 verilerine göre; canlı vericilerden yapılan nakillerde Türkiye %45,4 ile birinci sırada yer almaktadır. Kadavradan böbrek nakillerinde ise %8,9 ile otuzsekizinci sırada yer almaktadır (37). Türkiye Organ Nakli Vakfı’nın 30 Ekim 2016’da yayınladığı doku/organ nakli verilere göre; 3.946 kişiye organ nakli yapılmış ve 25.361 kişi ise organ nakil listesinde beklemektedir (4,5).

2.2.3 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Doku/organ Naklinin Tarihçesi

Lefkoşa Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi sağlık çalışanlarından sözel olarak alınan bilgilere göre, KKTC’de canlı vericiden böbrek nakli 2015 yılında (babadan oğula) gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Kadavradan nakil ise; 2016 yılında beyin ölümü gerçekleşen bir hastadan alınan böbrekle gerçekleştirilmeye başlanmıştır. KKTC’de Lefkoşa Devlet Hastanesi çalışanlarından sözel alınan bilgiye göre; 2015 yılından bu güne kadar, 101 hastaya organ naklinin gerçekleştirildiği bilinmektedir (19.09.2016).

2.3 Doku /organ Bağış Süreci

Doku ve organ bağışı; bir insanın doku ve organlarının birinin veya tamamının, ölümünün ardından doku/organ nakli bekleyen insanların

yararlanabilmesi için bağışlanmasıdır (4,5). Doku ve organ bağışı, canlıdan ve kadavradan olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir.

2.3.1 Doku/organ Bağış Yöntemleri

Bağış yapan kişinin kendi isteği ile bağışa hazır olmadığı (beyin ölümü gerçekleşmiş veya akli ve ruhi durumu itibariyle kendiliğinden karar verebilecek durumda olmayan kişiler) durumlarda, İtiraz Yöntemi, Genişletilmiş İtiraz Yöntemi, Gönüllülük Yöntemi, Genişletilmiş Gönüllülük Yöntemi olmak üzere dört yöntem bulunmaktadır (38).

2.3.1.1 İtiraz Yöntemi

Kişi sağlığını kaybetmeden (beyin ölümü gerçekleşmeden) önce doku/organ bağışına karşı bir görüş beyan etmedi ise, organlarını bağışladığı kabul edilir (29,38,39).

2.3.1.2 Genişletilmiş İtiraz Yöntemi

Ölen kişinin hayatta iken doku/organlarını, yaşamı sona erdiğinde bağışlanmasını vasiyet etmesi olarak kabul edilir (38).

2.3.1.3 Gönüllülük Yöntemi

Kişinin sağlığını kaybetmeden (beyin ölümü gerçekleşmeden) doku/organlarını bağışlaması ve bunu prosedüre uygun şekilde belgelemesi olarak kabul edilir (38)

2.3.1.4 Genişletilmiş Gönüllülük Yöntemi

Kişinin ölümünden sonra; ailesi tarafından doku/organlarının bağışı için onay verebilmesi olarak kabul edilir (38).

2.3.2 Doku/organ Bağışının Gerçekleştirilmesi Süreci/Yolu

Doku/organ bağışında bulunabilmek için Türkiye’de İl Sağlık Müdürlüğü, Hastane, Emniyet Müdürlüğü, Organ Nakil Merkezleri, organ nakli ile ilgilenen

Vakıf, Dernek vb. kuruluşlara, başvuru yapılarak iki tanık huzurunda “Organ Bağış Senedi” doldurulması ve bu senedi iki şahidinde imzalaması gerekmektedir (38).

Ülkemizde ise; Sağlık Bakanlığına başvuru yapılarak, “Organ Bağış Forumu”nun doldurulması gerekmektedir.

2.3.3 Nakil Yapılan Doku ve Organlar

Nakil yapılan dokular; kornea, kemik iliği, tendon, kalp kapağı, deri, kemik, yüz, saçlı deri, kıkırdak doku, kas, beyin zarının bir kısmı, kulak kemikcikleri, ekstremitelerdir. Böbrek, pankreas, karaciğer, akciğer, kalp, ince barsak, damar; nakil yapılan organlar arasındadır (38).

2.3.4 Doku/organ Nakil Koşulları

2.3.4.1 Kadavra Donör Koşulları

Kadavra donör; kişinin beyin ölümü tanısı konulduktan sonra doku ve organların bağışlanmasıdır. Beyin ölümü tanısının “Beyin Ölümü Tespit Komitesi” tarafından onaylanması gerekmektedir. Beyin ölümü tespit komitesi; Nöroşirjü veya Nöroloji Uzmanı ya da Anesteziyoloji veya Yoğun Bakım Uzmanı’ndan oluşmaktadır (4). Bu komitede yer alan 2 (iki) uzmanın tanımı onaylaması yeterlidir (4).

2.3.4.2 Canlı Donör Koşulları

Canlı donör; doku/organ nakli bekleyen hasta bireyin doku uyumu bulunan eşi ve akrabalık bağı bulunan kişileri tanımlamaktadır. Akrabalık bağı yok ise, canlı donör’den nakil yapılabilmesi için TC Sağlık Bakanlığı ‘Merkezi Etik Kurul’ izinine ihtiyaç duyulmaktadır (4).

2.3.4.3 Çapraz Verici Koşulları

Çapraz verici; doku/organ nakli bekleyen hasta bireyle eşi ve akrabalık bağı bulunan kişiler arasında doku uyumsuzluğu var ise, bağış yapmayı kabul eden çiftler

ile benzer özelliklere sahip diğer çiftlerin eşleştirilerek organ nakli merkezi konsey kararı ile organ naklinin gerçekleştirilmesidir. Bu işlem çapraz nakil uygulaması olarak isimlendirilmektedir. Çapraz nakilde çiftlerin ameliyatı, aynı merkezde ve aynı anda gerçekleştirilmelidir. Çapraz verici nakil için, TC Sağlık Bakanlığı ‘Merkezi Etik Kurul’ izini gerektirmektedir (5,38).

2.4 Doku/organ Bağışı ve Naklinin Yasal Yönü

Günümüzde ülkeler; ulusal yasaları ve uluslar arası sözleşmeleri ile organ ve doku naklini destekleyici hukuki düzenlemelere sahiptirler. Dünya’da organ nakli 1947’den beri yapılmasına rağmen, organ nakli ile ilgili yasa, Amerikan Hukuk Enstitüsü tarafından 1968 yılında yayınlanmıştır. ABD’de beyin ölümünü kabul eden ve organların para karşılığı verilmesini yasaklayan ‘Ulusal Organ Nakli Yasası’ ise 1984’de kabul edilmiştir (39,40). Türkiye’de ise, 1979 yılında 2238 sayılı “Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun” kabul edilmiştir.

Doku ve organ nakli hızla gelişen bir alandır. Bu gelişmeyle birlikte yasal ve mevzuat hükümlerinin düzenlenmesi ve yenilenmesi gerekmektedir. Türkiye’de hekimlerin uyması gereken tıp etiği kuralları, “Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi”nde tanımlanmıştır (41). Organ ve doku nakli ile ilgili olarak etik kurallar gereği, hekimlerin, alıcı ve vericiyi aydınlatma ve rızalarını alma, naklin uygunluğu araştırmasını her iki taraf içinde iyi yapma, kar amacı gütmeyen sadece yaşam kurtarmayı amaçlaması gerekmektedir (41).

Doku ve organ naklinin, insan hayatını kurtarma amacı içermesi, ceza hukukunda yer almasını sağlamıştır. Doku ve organ bağışı, bağışçının beden bütünlüğüne müdahalesi olarak görüldüğünden kişinin rızası gereklidir. Bağışçının rızası olmadan yapılan nakiller suç teşkil etmektedir (40). Nakil uygulamalarının

etkin bir şekilde yapılabilmesi için yürürlükteki yasalar ve yönetmeliklerin bilinmesi gerekmektedir.

KKTC’de 1991 yılında çıkartılan 5/1991 sayılı ‘‘Organ ve Doku Nakli Yasası’’ na ilişkin yasa, 27 Ekim 2014 tarihinde 57/2014 sayılı ‘‘İnsan Hücre, Doku ve Organ Nakli ile İlgili Kuralları Düzenleyen Yasa’’ şeklinde güncellenmiş olup, KKTC’de doku/organ nakline ilişkin süreç bu yasa çerçevesinde gerçekleşmektedir (6,7).

2.4.1 Canlı Kişiden Organ ve Doku Alınması

KKTC’de canlı kişilerden doku/organ tedarik edilebilmesi için; 57/2014 sayılı yasanın 24. maddesinin 1. fıkrası gereğince; kişinin (vericinin) onsekiz yaşını doldurmuş olması, akli dengesinin yerinde olması ve KKTC Devlet Hastanesinin Psikiyatristinin huzurunda doku/organının alınmasını kabul etmesi gerekmektedir. Kişinin (vericinin) onsekiz yaşını doldurmamış olması durumunda; KKTC Devlet Hastanesinin Çocuk Psikiyatristi huzurunda ve yasal vasisinin onayı ile sadece kemik iliği veya kendisinde kullanılmak üzere üreme hücreleri alınmaktadır. Kişinin (vericinin) yaşamını tehlikeye sokacak veya yaşamını sona erdirecek doku/organların alınmasına izin verilmemektedir. Bu maddeye göre, kişinin hayatını sona erdirmeyecek veya tehlikeye sokmayacak doku/organı alınabilmektedir. Tüm bu şartlar sağlandıktan sonra; Etik Onay Komitesinin onayı ile doku/organ alınması mümkün olmaktadır (7).

2.4.2 Ölüm Halinde Organ ve Doku Alınması

KKTC’de beyin ölümü gerçekleşmiş kişilerden doku/organ tedarik edilebilmesi için; 57/2014 sayılı yasanın 24. maddesinin 2. fıkrası gereğince beyin ölümü ekibi tarafından, **beyin ölümünün** gerçekleştiğine dair alınan karar sonucu doku/organ alınmaktadır. Beyin ölümü; 57/2014 sayılı ‘‘İnsan Hücre, Doku ve Organ Nakli ile İlgili Kuralları Düzenleyen Yasa’’sında ölüm halinin saptanması ‘‘beyin

ölümü” tanımlanmamıştır. Ancak yasada “Bu yasa uyarınca çıkarılacak mevzuat kurallarına uygun olarak, beyin ölümünün gerçekleştiğine dair karar verilmesi halinde beyin ölümü gerçekleşen kişilerden doku ve organ alınabilir” ibaresi yer almaktadır (7).

Kişi; sağlığında vücudunun tamamını veya belirli doku/organlarını tedavi ve bilimsel amaçlar için bağışladığını Koordinasyon Kuruluna bildiride bulundu ise bu durumda doku/organları alınabilmektedir. Kişi, eğer doku/organları bağışlamak istemediğini Koordinasyon Kuruluna bildirdi ise alınamaz. Kişi olumlu/olumsuz isteğini Koordinasyon Kuruluna bildirmemişse; eşi, reşit çocukları, anne veya babası veya kardeşlerinden birisinin onayı ile eğer yoksa dördüncü derece de dahil olmak üzere akrabalarının onayı ile doku veya organları alınabilmektedir. Ailenin, beyin ölümü gerçekleşen hastasının doku/organları bağışlayabilmesi için; KKTC Etik Onay Komitesinin onayı gerekmektedir (7).

Adli takibat ile ilgisi olmayan; Yataklı Tedavi Kurumlarında ölen, morgda kimsenin sahip çıkmadığı cesetler, Koordinasyon Kuruluna doku/organlarının bağışlanmasını istemediğini bildirmediği takdirde, bilimsel amaçlı kullanılması amacıyla yükseköğretim kurumlarına verilebilmektedir (7).

2.5 Doku/organ Nakli ve Bağışını Etkileyen Faktörler

Doku/organ bağışının yetersiz olması, nakil bekleyen hasta sayısının giderek artmasına neden olmaktadır (42). Doku/organ bağışını etkileyen faktörlerin incelenmesi ve bu faktörlere yönelik girişimlerin planlanması gerekmektedir.

Yapılan çalışmalarda (43,44,45); doku/organ bağışını etkileyen nedenler iç ve dış faktörler olarak belirtilmiştir. Bireylerin doku/organ nakli ve bağışına ilişkin algıları, bilgi düzeyleri, görüş ve tutumları iç faktörler, doku/organ bağışı ve nakli ile ilgili sosyal medyada, basın yayın organlarında, kamu spotlarında yer alan mesajlar

ise dış faktörler olarak tanımlanmıştır. Doku/organ bağışını etkileyen faktörlerin başında bireylerin konu ile ilgili bilgi eksikliği ya da yanlış bilgi sahibi olmaları yer almaktadır. Toplumda doku/organ bağışı konusunda bilgi eksikliğinin nedeni ise sunulan bilginin sınırlı ve yetersiz olmasından kaynaklandığı bildirilmektedir (15,44,46,47,48).

Organ bağış kararını etkileyen faktörlere eğitim düzeyinin de etkilediği görülmektedir. Telif ve ark. (2006)'nın yaptığı çalışmada; doku/organ bağışı için görüşme yapılan hasta yakınlarının eğitim seviyesinin yükseldikçe bağış oranının da arttığı belirtilmektedir (49).

Silva ve Frontera (2015)'nin ABD ve Dünya'da organ bağışına yönelik engelleri tanımlamak amacıyla yaptıkları çalışmada; en önemli engellerden birinin beyin ölümü ve organ bağışı kriterlerinde standart olmaması olarak belirtmişlerdir (50). Araştırmada (50); organ bağışında karşılaşılan başlıca engeller; beyin ölümü tanısının konmasında klinik kriterlerin ve yasal düzenlemelerin değişken ve tutarsız olması, organ bağışının dini yönü, toplumun organ bağış süreci konusunda yanlış inanışları ve bilgi eksikliği olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte organ nakli ve bağış sürecindeki özensizlik ve Uluslararası mevzuatların sınırlı olmasının organ ticaretinin artmasına neden olduğu belirtilmektedir. Araştırmacılar; organ nakil ve bağış sayısının artırılmasında beyin ölümünün tanımlanmasına ve ölümden sonra organ bağış sürecini en iyi şekilde tanımlayan küresel standartlara acil olarak gereksinim olduğunu belirtmişlerdir. Dünya'da; beyin ölümü tanılaması ve ölümden sonra organ bağış sürecinin, tüm ülkelerce standartların aynı düzeyde belirlenmesinin; organ ticareti önlemede yararlı olacağı belirtilmektedir (50).

Doku/organ bağışını ile ilgili öğrenciler, toplumda, üniversite öğrencilerinde, sağlık çalışanlarında yapılan çalışmalarda (22,44,51); bireylerin sorumluluk almak

istememesi, öldükten sonra bedeninden bir parçasının alınmasını istememe, sağlık çalışanlarına ve beyin ölümü kriterlerine güven duymama, aldıkları tedavinin tamamlanmadan kesilmesi, bağışlanan organların organ ticaretinde kullanılma düşüncesi, beyin ölümü gerçekleşen hastalarda ailenin rızasının alınmadığını düşünme, organ nakli ve bağışı ile ilgili yaşanan etik sorunlar, dini ve kültürel yaklaşımlardan dolayı vücut bütünlüğünün bozulacağını düşünme yer almaktadır (22,44,51).

Başal (2015)'in organ bağışındaki engelleri incelediği çalışmada; eğitimin yetersiz olması ve korkunun, organ bağış sayısını etkilediği, medyanın organ bağışını artırmada en etkili yol olduğu, ivedilikle toplumun bilinçlendirilmesine gereksinim olduğu belirtilmiştir. Organ bağışının; toplumdaki her bir bireyi etkileceğinden sağlık kurumlarının, organ nakli ve bağışı ile ilgili derneklerin, medyanın ve tüm bireylerin organ bağış konusuyla iç içe olması, konu ile ilgili eğitilmiş bireylerin (organ nakil koordinatörleri) yoğun bakım ve acil servis gibi kliniklerde yer alması ve bilinçlendirme kampanyalarının organ bağış oranlarını artıracığı düşünülmektedir (43).

TC'de doku/organ bağış sayısının yetersiz olmasının en önemli nedenlerinden biri beyin ölümü tanısı konulmuş hastaların yakınlarından onam alınamadığı için kaybedilmesidir (49). Burada ki en önemli faktör; beyin ölümü gerçekleşmiş kişinin sağlığında doku/organ nakli ile ilgili görüş bildirmemesi olduğu belirtilmektedir (49,52). Bir diğer faktör; beyin ölümü gerçekleşmiş hasta yakınının, hastası için sağlanan tıbbi tedaviye karşı kuşku duymamasıdır. Hasta yakınının verilen tıbbi tedaviye inanması doku/organ bağış oranının artmasında önemli bir faktördür (53).

Organ bağışının kabul edilmemesi; genellikle toplumdaki yanlış bilgilendirme sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Ayrıca, organ naklinin etik yönü, kültürel, sosyal, ideolojik ve dini faktörler de etkilemektedir (22).

2.5.1 Doku/organ Bağış ve Naklinin Etik Yönü

Dünya’da doku/organ bağış ve nakline gösterilen ilgi giderek artmaktadır. Nakil için yeterli sayı da doku/organ bulunamaması sebebiyle bekleme listelerindeki kişi sayısı artmaktadır. Canlı donörden; doku/organ alınması, beyin ölümünün tanılanması ve ardından ölen kişiden doku/organ alınmasının, yasal, etik ve dini yönleri bağış/nakil sürecini oldukça karmaşık hale getirmektedir (39,54,55).

Organ nakillerinde yer alan etik sorunlardan biri, nakil yapılan hastanın ve donörün birbirlerini tanıması ya da akraba olması durumunda, donörün bağış baskı altında veya maddi–manevi bir beklenti ile yapmadığından emin olunmasıdır. Bununla birlikte canlı organ nakilleri, tıp etiğinin zarar vermeme ve özerklik ilkelerinin karşı karşıya geldiği bir süreçtir. Hekimler, verici karşısında ikilem yaşayabilmektedirler. Hastalarda uygulanan cerrahi girişimlerin hepsinde yüksek yada düşük bir risk vardır. Hekimin canlı/sağlıklı donörlere cerrahi girişim uygulanması, hastaya zarar vermeme ilkesi ile uyuşmamaktadır. Bu durumda, donörün özerk ve bedeninden doku/organı bağışlama hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Belirtilen her iki etik sorunla ilgili, hekimler tarafından aydınlatılmış onamın uygulanması önerilmektedir. Hekimlerin, donöre ve alıcıya, cerrahinin riskleri, komplikasyonları, ameliyat sonrası karşılaşılabilecek sorunlar gibi konularda ayrıntılı bilgi vermesi gerekmektedir. Aydınlatılmış onamla, bağışın yeterli bilgiyle, bir baskı/beklenti olmaksızın, gönüllülükle yapılması sağlanabilmektedir (39,54).

Canlı donörden gerçekleştirilen doku ve organ nakillerinde en önemli sorun; hasta birey için uygun canlı donör bulunduğunda; hastanın yaşam süresini uzatmak,

sağlık koşullarını iyileştirmek ve yaşam kalitesini artırmak için, izin almaya ahlaki olarak hakkın olup/olmadığıdır. Hasta bireyin yaşam süresi, organ nakli ile uzatılabilir veya iyileştirilebilir, ancak operasyon öncesinde öngörülen bir risk olmasada; donörün yaşam kalitesinin ve sağlığının riske girme olasılığı vardır (54). Bu bağlamda, hasta kişinin yararı ile donörün riskinin karşılaştırılması gerekmektedir. Donörün operasyon öncesinde bilgilendirilmesi ve aydınlatılmış onamı alınmış olmalıdır (39). Doku/organ bağıışı ve nakli için; “Öncelikle zarar vermeme” ilkesine uygun hareket edilmelidir (54). Doku/organ bağıışı ve nakli sürecinde; üstün bir amaç söz konusu olduğundan hukuka uygun olduğu bildirilmektedir (39).

Doku/organ nakli hakkındaki yasaların yeterli olduğu düşünülse de, dini inançlar gibi toplumsal değerlerin yasalar tarafından yönlendirilmesi beklenmemelidir. Doku/organ nakli hakkındaki etik ve dinle ilgili değer yargıları zaman içerisinde önemli değişim göstermiştir (42,56,57). Doku/organ nakli alıcı ve verici üzerinde birden çok kişiyi ilgilendirdiği için ortaya çıkabilecek sorunların çözümünde bireysellik dışında sosyal etik kuralların getirilmesi ve uygulanması gerekmektedir (31).

Etik açıdan bir diğer önemli unsur da, aynı anda organ naklini bekleyen hastalardan hangisine öncelik verileceği konusudur. Bu, hangi hastanın daha acil organ nakline ihtiyacı olduğu; tarafsız olarak değerlendirilen tıbbi kriterlere göre ve bunun yanında hastanın yaşı, evli olup olmadığı vb. kriterlerle belirlenmektedir (55,58). Ulusal Organ ve Doku Nakli Yönergesindeki ilkelere göre; öncelikle acil ihtiyaç, maksimum tıbbi uyum ve organ bekleme sıralaması dikkate alınırken hemen ardından; kişisel avantajlar ve bölgesel avantajlar değerlendirilerek sıralama yapılmaktadır (55,58).

Organ naklinde, ölü vericinin kimliğinin saklanması diğer bir etik kuraldır. Hekimlerin, ölü vericinin saklı tutulması, alıcının vericinin yakınlarına karşı zaman içinde manevi bir bağlılık geliştirmemesi, alıcıda suçluluk duygusu uyandırmaması açısından önemlidir. Doku/organ nakli ve bağış sürecinde tüm sağlık profesyonelleri etik sorumluluklarının farkında olmalıdırlar.

2.5.2 Doku/organ Bağışı ve Naklinin Dini Yönü

Doku/organ bağışının sonucunda doku/organ naklinin gerçekleştirilebilmesi beraberinde yeni sorunları getirmektedir. Din, bu sorunlardan biri olarak gösterilmektedir (59). Toplumun konuya ilişkin düşünceleri, kültürel, sosyal, ahlaki yapısı ve inançları göz ardı edilmemelidir. Diyanet İşleri Başkanlığı 6.3.1980 tarih ve 396 sayılı kararı ile organ naklinin caiz olduğunu açıklamıştır. Canlıdan veya kadavradan yapılan doku/organ bağışı tüm dinlerce desteklenmektedir (30).

İslam dininde; organ nakli konusundaki hükmün, halen yaşayan kişiden ve ölülerden yapılan nakil olmak üzere iki durumda incelenmesi gerekmektedir. Yaşayan bir kimseden yapılan organ naklinde; kişi sadece hayatı için tehdit unsuru oluşturmayacak organını veya organlarını hasta olan kişiye bağışlanabilmektedir. Kalp gibi organlar, kişinin hayatının devamı için büyük önem arz etmesi sebebi ile bağışlanamaz organlardandır. Bu organlardan birini bağışlamak, kişinin ölmesine neden olacak ve kişi intihar etmiş olacaktır. Kişinin kendisini öldürmesi veya bir başkasının kendisini öldürmesine izin vermesi, caiz sayılmamaktadır (60,61). Kadavradan yapılan organ naklinde ise; İslam dini ölülere değer vermekte ancak insana ve hayatı korumaya daha çok değer vermektedir (60,61,62).

Farklı toplumların farklı dini görüşleri ve davranışları bulunmaktadır. Budizm dininde göre organ bağışı bir cömertlik olarak nitelendirilmektedir. Hinduizm dininde insanlık ve toplumun yararına organların kullanımına izin verilmekte ve

organ bağışına olumlu yaklaşılmaktadır. Yahudi inanışına göre; toplumun bir kısmı organ bağış ve naklini desteklerken bir kısmı da, bu duruma karşıt görüşü desteklemetedirler (60,63,64).

Hiristiyan dinine göre, genel olarak organ nakli onaylanmaktadır. Çoğu Anglikan, Katolik ve Protestanlar organ bağışının bir fedakarlık eylemi olduğunu ve nakilden yana olduklarını açıklamışlardır. Organ bağış, Hristiyan Bilim Kurulu tarafından tartışılmış, organ bağış ve naklinin kişisel bir tercih olarak görüldüğü belirtilmiştir (64).

Hiristiyanlık dininin Katolik mezhebine göre; hasta için başka bir çözüm yolu yoksa ve kişinin yaşamı için organ nakli acil olarak gerekliyse, hayırseverlik kuralı göz önünde bulundurularak, organ bağış ve nakline izin verilmektedir (64).

Doku/organ bağış ve naklinde iki meslek grubu ön plana çıkmaktadır. Birincisi sağlık çalışanları, ikincisi ise din adamlarıdır (64). Sağlık çalışanlarının görevi; toplumun organ nakli konusundaki bilgi düzeylerini belirleyip yükseltmek, kişilerin yakınları için gereken tıbbi tedavinin uygulandığına güven duymaları ve bağışlanan doku/organların ihtiyaç duyan kişilere nakil edildiği konusunda bilgilendirmelerini etkin bir şekilde sağlamaktır. Bu durum, toplum açısından organ bağışını etkilemektedir (64). Yine doku/organ bağışındaki yetersizlik nedeniyle doku/organ naklinin istenilen düzeyde olmaması, dini nedenlerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Organ bağışına karşı toplumun düşünceleri incelendiğinde, doku/organ bağışına karşı olmaları, dini inançlara bağılı olduğu görülmektedir (19,42,56,57,64). Dinin, organ bağış sayısının azaltmasını önlemek için İslam dininin doku/organ bağışını ve naklini yasaklamadığı konusunda toplumun bilgilendirilmesi, din görevlileri ile işbirliğinin kurulması, organ bağış konusunda din ile ilgili konularda kamu spotlarının yapılması gerekmektedir. Din adamları, İslam dininin

doku/organ nakli ve bağışını desteklediğini (Türkiye Cumhuriyeti; Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu 6.3.1980 tarih ve 396 sayılı kararı ile) topluma duyurmalıdır. Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK) (Karar Tarihi: 03.03.1980) kararına göre doku/organ nakli için; hastanın hayatını kurtarmak için, tek çözümün nakil olması, organ veya dokusu alınacak kişinin sağlığında (ölmeden önce) buna izin vermiş olması veya hayatta iken aksine bir vasiyeti olmama şartında, yakınlarının rızasının sağlanması, alınacak organ veya doku karşılığında hiçbir şekilde ücret alınmaması ve nakil olacak hastanın izninin alınması gerekir. Bu durumlar da doku/organ naklinin caiz olacağı belirtilmektedir (62).

2.6 Organ Nakli Koordinasyonu

Ülkeler arasında doku ve organ nakli bekleme süreleri farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların en önemli nedeni ülkede Organ Nakli Koordinasyon Sistemi (ONKS)'nin kurulması ve aktif olarak çalışmasına bağlanmaktadır. ONKS'nin etkin şekilde sürdürülmesi; Organ Nakil Merkezleri (ONM)'nin kurulmasına ve bu merkezlerde profesyonel Organ Nakil Koordinatörleri'nin görev almasına bağlıdır (65,66).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) da organ dağıtımı, Organ Paylaşım ve Dağıtım Organizasyonu (United Network for Organ Sharing; UNOS) tarafından yapılmaktadır. UNOS, 1984 yılında kurulmuş olup, organ nakli ile ilgili tüm aktivitelere danışmanlık yapma, ulusal organ bekleme listesini oluşturma, alıcı ve vericilerin eşleşmesine karar veren bir dernektir. Donör Hastaneleri, Organ Nakli Merkezleri, Bölgesel Koordinasyon Merkezleri UNOS'a bağlı olarak çalışmaktadır. ABD'de 140 organ nakil merkezi vardır. Bu merkezler, 62 lokal Organ Tedarik Organizasyonu (Organ Procurement Organisation; OPO)'na bağlı olarak organların bulunması, çıkarılması, taşınmasından sorumludurlar (65,66).

Avrupa’da, Avrupa Organ Nakli Organizasyonu (The Eurotransplant International Foundation; Euro-Transplant) 1967 yılında oluşturulmuş ancak resmi olarak 1969 yılında kurulmuştur. Bu organizasyonun amacı; organ temininin sağlanması ve kaynağın en uygun alıcı ile buluşmasının sağlanmasıdır. Avrupa Organ Nakli Organizasyonu, Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Almanya, Macaristan, Lüksemburg, Hollanda, Slovenya’da organ bağışını teşvik etmek ve organ naklini koordine etmekten sorumludur (67). Avrupa’da Avrupa Organ Nakli Organizasyonu ile birlikte France-Transplant (Fransa, İsviçre, İspanya) ve Scandiatransplant (Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç) organizasyonları koordineli olarak çalışmaktadırlar (65).

Türkiye’de Sağlık Bakanlığı’na bağlı olarak çalışan Türk Ulusal Koordinasyon Merkezi (TUKM) 2001 yılında kurulmuştur. Bu merkezin amacı; bölgesel koordinasyon merkezleri ile koordineli olarak çalışmak, ulusal düzeyde organ bekleme listesini oluşturmak, bilimsel komiteyi oluşturmak, hastaneler arası iletişimi ve organların taşınmasını sağlamaktır. Türkiye’de bu merkeze bağlı olarak “Bölgesel Organ ve Doku Transplant Merkezleri” oluşturulmuş ve bu merkezler bulunduğu bölgedeki organ nakil süreçlerini koordine etmektedir. Türkiye’de dokuz ilde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Samsun) BKM bulunmaktadır (66,68).

KKTC’de 2014 yılında 57/2014 sayılı “İnsan, Hücre, Doku ve Organ Nakli” ile ilgili kuralları düzenleyen yasada tanımlanan Koordinasyon Kurulu, Bakanlar Kurulu tarafından 2 yılda bir atanan 11 üyeden oluşturulacağı bildirilmiştir (6,7). Ancak KKTC’de Ulusal Organ Nakil Organizasyonu bulunmamaktadır. Sözel alınan bilgilere göre Yakın Doğu Üniversitesi Tıp Fakültesi ile KKTC Sağlık Bakanlığı’nın işbirliğinde Organ Nakli Merkezi oluşturulduğu bilinmektedir. KKTC’de organ nakli

süreci bu yasa ile birlikte hız kazanmıştır. Ülkemizde 2016 yılı verilerine göre canlı vericiden gerçekleştirilen yaklaşık 100 böbrek nakli Dr. Burhan Nalbantoğlu Hastanesi'nde yapılmıştır.

2.7 Doku/organ Nakli ve Bağışına Yönelik Öğrenciler İle Yürütülen Araştırma Sonuçları

Literatürde öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı ile ilgili görüşlerinin, bilgi düzeylerinin, tutum ve davranışlarının incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır (Tablo1). Yapılan çalışmalar da (Tablo 1); lise ve üniversite düzeyindeki öğrencilerin organ nakli ve bağışı konusunda görüşleri, bilgi düzeyleri, tutum ve davranışları incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmaların; Tıp Fakültesi, Hemşirelik, Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Meslek Yüksekokulu öğrencileri ile yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların tanımlayıcı çalışmalar olduğu ve veri toplamada ise araştırmacılar tarafından geliştirilmiş anket formlarının kullanıldığı belirlenmiştir.

Lise öğrencilerinde; öğrencilerin organ bağışı ve nakli konusundaki bilgi tutumlarının (69) incelendiği çalışmada, öğrencilerin organ bağışı konusunda olumlu tutumlarının olmasına rağmen, genel olarak organ bağışı konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları saptanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde organ bağışına yönelik ders alan öğrencilerin ve ailelerinin organ bağışına yönelik görüşlerin incelendiği çalışmada ise ailelerin organ bağışına yönelik bilgilerinin yetersiz olduğu, organ bağışında bulunmayı engellenleyen din ve kültür gibi faktörlerin olduğu saptanmıştır. Araştırmada ailelerin öğrencilerin organ bağışına yönelik görüşleri konusunda bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir (46).

Üniversite öğrencileri ile ilgili yapılan çalışmalarda; kamu spotlarının organ bağışına yönelik farkındalık oluşturma düzeyi (45), organ bağışına yönelik eğitim

verilmesi ve etkisinin incelenmesi (22,70), organ bağışına yönelik bilgi düzeyi ve görüşleri (2,12,14,15,73,74) öğrencilerin organ nakli ve bağış konusunda görüşleri, algıları ve tutumları (10,11,16,18,48,71,72) incelenmiştir (Tablo 1). Duğan ve ark. (2016)'nın öğrencilerin TC Sağlık Bakanlığı'nın doku/organ bağışına yönelik kamu spotlarından haberdar olmadığı, öğrenciler tarafından izlenme oranlarının düşük olduğu saptanmıştır (45). Araştırmacılar tarafından konu ile ilgili iletişim araçlarının yanında kamu spotlarının içeriğinin gözden geçirilmesi önerilmiştir. Üniversite öğrencilerinin organ bağışına yönelik bilgi düzeylerinin değerlendirildiği ve doku ve organ bağışına yönelik eğitimin planlandığı çalışmalarda bilgi düzeylerinin düşük olduğu ve verilen eğitimin bilgi düzeyini artırmada etkili olduğu saptanmıştır (22,70). Farklı öğrenci grupları ile organ bağış yönelik bilgi düzeyleri ve görüşlerin incelendiği çalışmalarda (16,45); organ bağış ve nakli konusunda eğitim düzeylerinin yetersiz olduğu, genel olarak öğrencilerin organ bağışına yönelik olumlu görüşleri olmasına rağmen organlarını bağışlayan öğrencilerin sayısının düşük olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin organ bağış ve nakli ile ilgili kaynaklarının çoğunlukla ders, tv, gazete, sosyal medya gibi iletişim araçları olduğu, organ bağış süreci konusunda bilginin yetersiz olduğu, çoğunluğunun bağış ve nakil yapılan organlar konusunda bilgi sahibi olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin organ bağışında bulunmalarını etkileyen faktörlerin dini inanışlar, sağlık çalışanlarına güvenmeme, organ ticareti, bedeninden bir parçanın alınmasını istememe olduğu saptanmıştır (16,45).

Toplumun bir üyesi olan üniversite öğrencilerinin ve geleceğin sağlık profesyonellerinin organ bağışına yönelik eğitim düzeyini, bilgilerini ve farkındalıklarını artırmak için, kültür, değer ve inançlar göz önünde bulundurularak sürekli eğitim programlarının planlanması, öğrencilerin toplumsal duyarlılık

alışmalarında yer almasına yönelik planlamaların yapılması, sosyal medya ve basın yayın organlarında organ bağışının olumlu yönlerine yönelik kamu spotlarına daha fazla yer verilmesi, özellikle sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerin eğitiminde organ bağış süreci, organ bağışının yasal ve dini yönü, beyin ölümü hakkında daha ayrıntılı eğitimlerin düzenlenmesine gereksinim vardır (10,16,17,22,48,72,75).

Tablo 1: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)/ Dergi	Araştırmanın Adı	Amaç	Yer ve Örneklem	Yöntem ve Kullanılan Ölçekler	Anahtar Bulgular
Duğan ve Şahin 2016 <i>Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i>	Organ Bağışı Kamu Spotlarının Üniversite Öğrencileri Üzerinde Farkındalık Oluşturma Düzeyinin İncelenmesi	TC Sağlık Bakanlığının Doku/organ Bağışına yönelik kamu spotlarının Üniversite Öğrencileri tarafından izlenme oranlarının incelenmesi	452 Öğrenci Gaziantep, Uşak, Konya	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin organ bağışına yönelik uygulanan kamu spotlarına farkındalık düzeyinin yetersiz olduğu belirlenmiş ve organ bağışı ile ilgili kamu spotlarından en fazla gazete tv yolu ile bilgi alındığı saptanmıştır.
Gökçe ve ark. 2016 <i>Uluslararası Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi</i>	Sosyal Bilgiler Dersi Örneğinde Öğrencilere ve Ailelerine Göre Organ Bağışı	Öğrencilerin ve ailelerinin ders çerçevesinde aldıkları eğitim sonucu organ bağışı konusunda görüşlerine etkisinin belirlenmesi	Lise öğrencileri 10 öğrenci ve 10 veli araştırmaya alınmıştır	Nitel Araştırma Anket Formu	Ailelerin Türkiye’de organ bağışının durumuna ilişkin bilgilerinin sınırlı olduğu, dini inançlar ve kültürel yapının organ bağışında bulunmayı engellediği belirtilmiştir. Ailelerin, çocukları ile bu konuda herhangi bir paylaşımlarının olmadığı belirlenmiştir.
Uzuntarla 2016 <i>Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi</i>	Genç Yaş Grubunun Organ Bağışına Yönelik Düşünce ve Bilgi Düzeylerinin Verilen Eğitime Göre Karşılaştırılması	Organ bağışına yönelik düşünce ve bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve eğitimin etkinliğinin incelenmesi	113 Lise Öğrencisi Ankara	Tek Gruplu Ön Test-Son Test Araştırma Tasarımı Anket Formu	Öğrencilerinin organ bağışına yönelik düşünce ve bilgi düzeylerinin düşük olduğu, eğitimin bilgi düzeyinin artırılmasında etkili olduğu saptanmıştır.
Demir Doğan ve ark. 2016 <i>Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi</i>	Üniversite Öğrencilerinin Organ Bağışına Bakış Açısı ve Bilgi Düzeyleri	Sağlıkla ilgili bölümlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki bilgi ve tutumları belirlemek	264 Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencisi Gümüşhane	Tanımlayıcı Anket Formu	Geleceğin sağlık profesyonellerinin organ bağışı konusunda görüş ve tutumlarını değiştirme konusunda desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Tablo 1- devam: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)/ Dergi	Araştırmanın Adı	Amaç	Yer ve Örneklem	Yöntem ve Kullanılan Ölçekler	Anahtar Bulgular
Orkun Khorshid 2015 <i>Hemşirelik Araştırmaları Dergisi</i>	Üniversite Öğrencilerinin Organ Transplantasyonu Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi	Öğrencilerinin organ organ transplantasyonu konusunda görüşlerini incelemek	110 Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencisi İzmir	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin büyük çoğunluğu organ bağışına olumlu düşündüğü belirtilmiştir. Öğrencilerin en uzun süre yaşadıkları yerleşim biriminin organ bağışında bulunmayı düşünmeyi etkilediği saptanmıştır. Şehirde yaşayanların organ bağışı yapmayı daha çok düşündükleri belirlenmiştir.
Toru ve Ayada 2015 <i>Uluslararası Temel ve Klinik Tıp Dergisi</i>	Dumlupınar Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Transplantasyona Bakış Açıları	Öğrencilerin organ bağışı ve transplantasyona bakış açılarını, bilgi düzeylerini, tutum ve davranış biçimlerini belirlemek	110 Tıp Öğrencisi Kütahya	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin organ bağışı ve nakline, yönelik görüşlerinin, bilgi düzeylerinin, eğitim düzeyine paralel bir şekilde arttığını ve bu konudaki tutum ve davranışlarının olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir.
Bedi ve ark 2015	Survey of the Knowledge, Perception, and Attitude of Medical Students at the University of Leeds Toward Organ Donation and Transplantation	İngiltere'deki tıp fakültesi öğrencilerinin müfredat içeriğine yönelik organ bağışı ve transplantasyon konusunda bilgi, algı ve tutumlarını incelemek	957 Tıp öğrencisi İngiltere	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin böbrek, kalp ve karaciğer transplantasyonunu konusunda bilinçli olduğu, "beyin ölüm" teriminin anlamını bildikleri fakat, beyin ölüm için kullanılan kriterleri bilmedikleri saptanmıştır.

Tablo 1- devam: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)/ Dergi	Araştırmanın Adı	Amaç	Yer ve Örneklem	Yöntem ve Kullanılan Ölçekler	Anahtar Bulgular
Şahin ve Abbasoğlu 2015 Deneysel ve klinik transplantasyon Dergisi	Farklı Ülkelerdeki Tıp Öğrencilerinin Organ Bağışına Yönelik Tutumları	Öğrencilerinin organ bağışına yönelik ülkeler arası tutumlarını incelemek	1541 Tıp Öğrencisi 104 farklı ülkeden	Tanımlayıcı Anket formu	Organ bağışına karşı daha önce eğitim almış ülkelerdeki öğrencilerin daha olumlu tutum sergilediği saptanmıştır.
Savaşer ve ark. 2015 <i>Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi</i>	Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Organ Bağışına Bakışları	Hemşirelik eğitiminin öğrencilerin organ bağışına ilişkin görüşlerine etkisini belirlemek	330 Hemşirelik Öğrencisi İstanbul	Tanımlayıcı Anket formu	Öğrencilerin büyük bir kısmı organ bağışına olumlu baktığını ancak üniversite eğitimleri sırasında yeterli bilgi verilmediğini belirtmişlerdir. Öğrenciler meslekleri gereği organ bağışının artırılmasına yönelik sorumluluklarının bilincinde olduklarını belirtmiştir. Organ bağışına katılımın artmasına yönelik organ bağışında bulunanlara plaket, teşekkür belgesi vb. verilebileceği görüşünde olduklarını belirtmiştir.

Tablo 1- devam: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)/ Dergi	Araştırmanın Adı	Amaç	Yer ve örneklem	Yöntem ve Kullanılan Ölçekler	Anahtar Bulgular
Cebeci ve ark. 2015 <i>Hemşirelik Eğitim ve Uygulama Dergisi</i>	Undergraduate Nursing Students' Opinions and Attitudes Toward Organ Donation: A Survey in a Turkish University	Hemşirelik öğrencilerinin görüş ve yaklaşımlarını belirlenmesi	352 Hemşirelik Öğrencisi Antalya	Tanımlayıcı Anket formu	Öğrencilerin çoğunluğunu organ bağışı konusunda olumlu görüşleri olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin, gelecekteki sağlık profesyonelleri olarak rollerini farkında oldukları, organ bağışını artırmaya yönelik sorumluluklarının farkında oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerinin bağış artışına yönelik rollerinin, halkın bilinçlendirilmesi, donör ve ailelerinin bakımı, ilgili kuruluşları desteklemek ve halk için bir rol modeli olmak olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir.
Yazıcı ve ark. 2015 <i>MAKÜ Sag. Bil. Enst. Dergisi</i>	Hemşirelik Öğrencilerinin Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Bilgi ve Düşüncelerinin Belirlenmesi	Hemşirelik öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki bilgi ve düşüncelerini belirlenmesi	352 Hemşirelik Öğrencisi Burdur	Tanımlayıcı Anket formu	Öğrencilerin çoğunluğu beyin ölümü, organ nakli ve bağışına yönelik bilgi sorularını doğru cevapladıkları, yarısının organlarını bağışlamayı düşündükleri ancak küçük bir kısmının organ bağış kartı olduğu, organ bağış süreci konusunda bilgi eksikliklerinin olduğu, ve öğrenimleri esnasında organ nakli ve bağışı ile ilgili verilen bilgileri yeterli bulmadıkları saptanmıştır.

Tablo 1- devam: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)/ Dergi	Araştırmanın Adı	Amaç	Yer ve Örneklem	Yöntem ve Kullanılan Ölçekler	Anahtar Bulgular
Çetin ve ark. 2014	Lise Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Organ Transplantasyonuna İlişkin Bilgi ve Tutumları	Lise öğrencilerinin organ bağışı ve transplantasyon konusundaki bilgi ve tutumlarını belirlemek	179 lise öğrenci Bakılesir	Tanımlayıcı Organ Bağışı Tutum Ölçeği Sosyo-demografik anket	Öğrencilerin organ bağışı konusunda olumlu tutumları olmasına rağmen, genel olarak organ bağışı konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları saptanmıştır.
Kavurmacı ve ark. 2014 <i>Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi</i>	Üniversite Öğrencilerinin Organ Bağışı Hakkındaki Bilgi ve Görüşleri	Farklı fakülteler de eğitim gören öğrencilerinin organ bağışı ve nakli hakkındaki bilgi ve görüşlerinin incelenmesi	921 öğrenci (Sağlık/ Fen / Sosyal Bilimler) Erzurum	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin çoğunun organ bağışında bulunmayı düşündüğü, buna karşılık organ bağışında bulunan öğrenci sayısının az olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin konu hakkında bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu, bağışta bulunmak istememe nedenleri; vücut bütünlüğünün bozulması ve dini inançlarına aykırı bulma düşüncesi olduğu belirlenmiştir.
Vicdan ve ark. 2011 <i>Koruyucu Hekimlik Bulteni</i>	Akşehir Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışı ile İlgili Tutumlarının Belirlenmesi	Öğrencilerin organ bağışı konusundaki bilgi ve tutumlarının belirlenmesi	170 Sağlık Yüksekokulu öğrencisi Mersin	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin büyük bir kısmı organ bağışını önemli bulmasına rağmen araştırma tarihine organ bağışında bulunmadıkları saptanmıştır. Öğrenciler konuya ilişkin bilgileri, radyo ve tv'den edindiklerini belirtmişlerdir. Organlarını bağışlamayı düşünen öğrencilerin bağışta bulunmak isteme nedenleri içinde hayat kurtarmada düşüncesinin etkili olduğu saptanmıştır.

Tablo 1- devam: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)/ Dergi	Araştırmanın Adı	Amaç	Yer ve Örneklem	Yöntem ve Kullanılan Ölçekler	Anahtar Bulgular
López-Montesinos ve ark. 2010	Organ donation and transplantation training for future professional nurses as a health and social awareness policy	Hemşirelik öğrencileri arasında organ bağış ve nakil eğitim dersi verildikten sonra organ bağışı konusundaki tutum ve görüş değişikliklerini belirlemek	48 Hemşirelik Öğrencisi İspanya	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin; ders sonrası organ bağışına olumlu bakma, yeterli bilgi sahibi olma oranları yükselmiştir.
Baykan ve ark. 2009 <i>Ulusal Cerrahi Dergisi</i>	Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin organ-doku nakli konusundaki bilgi, tutum ve davranışları	Öğrencilerin organ-doku nakline yönelik bilgi düzeylerini, tutum ve davranışlarını belirlemek	103 Tıp öğrencisi Kayseri	Tanımlayıcı Anket Formu	Organ bağış kartı olan öğrencilerin sayısı oldukça azdır. Birinci sınıf öğrencilerinin organ nakli konusundaki bilgilerini yeterli olmadığı saptanmıştır.
Özmen ve ark. 2008 <i>Türkiye Klinikleri Dergisi</i>	Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışına İlişkin Bilgi ve Görüşleri	Öğrencilerin (hemşirelik, ebelik ve sağlık memurluğu) organ bağışı konusundaki bilgi ve görüşlerini belirlemek	296 Hemşirelik, Ebelik ve Sağlık Memurluğu Öğrencisi Manisa	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin büyük bir bölümü organ bağışı konusunda bilgi almadığını ifade etmiştir. Organ bağışı düşünme nedenleri insanlığa hizmet etmek ve vicdanen rahat olma olarak belirlenirken; organ bağışının dini yönden sakıncası olmadığını belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin ve ailesinde/çevresinde organ bağışı yapanların, bağış da bulunmaya daha olumlu baktıkları saptanmıştır.

Tablo 1- devam: Öğrencilerin Organ Bağışı ve Nakli İle ilgili Bilgi, Görüş, Tutum ve Davranışlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)/ Dergi	Araştırmanın Adı	Amaç	Yer ve Örneklem	Yöntem ve Kullanılan Ölçekler	Anahtar Bulgular
Yaşar ve ark. 2008 <i>Genel Tıp Dergisi</i>	Bir sağlık meslek yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler	Öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumlarını ve tutumlarına etki eden faktörleri belirlemek	86 GATA Sağlık Astsubay Meslek Yüksek Okulu son sınıf öğrencisi Ankara	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin, organ bağışında bulunmada isteksiz olduğu belirlenmiştir. Yetersiz ve/veya yanlış bilgilerin organ bağışını engelleyici faktörlerinden biri olduğu saptanmıştır.
Kim ve ark. 2006	Undergraduate nursing students' knowledge and attitudes towards organ donation in Korea: Implications for education	Hemşirelik öğrencilerinin gelecekteki sağlık çalışanları olarak organ bağışına yönelik bilgi düzeylerini ve tutumlarını belirlemek	292 Hemşirelik öğrencisi Kore	Tanımlayıcı Anket Formu	Öğrencilerin beyin ölümü tanısının konulmasında kullanılan testler hakkında bilgi sahibi olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin, organ bağışına yönelik tutumlarının genel olarak olumlu ve gelecekte organ bağışında bulunmaya istekli oldukları belirlenmiştir.
Burra ve ark. 2005	İtalyada tıp öğrencilerinin organ bağışı ve transplantasyona yönelik tutumunun incelenmesi	Öğrencilerinin organ nakli ve transplantasyon konusundaki düşüncelerini lisans eğitiminin farklı evrelerinde karşılaştırması	100 Tıp öğrencisi İtalya	Tanımlayıcı Anket Formu	Tıp öğrencilerinin aldıkları eğitime paralel olarak organ bağışı ve transplantasyon konusundaki tutumlarının güçlü ve pozitif yönde arttığı belirlenmiştir.
Sarıtaş 2005 <i>Yüksek Lisans Tezi</i>	Sağlık Yüksek Okulu Öğrencilerinin Organ nakli ve Bağışı Konusundaki Algıları	Sağlık yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerin organ nakli ve bağışına algılarını belirlemek	403 Malatya sağlık meslek yüksekokulu öğrencisi Malatya	Tanımlayıcı Sosyo-demografik anket ve likert tipi ölçek kullanıldı	Öğrencilerinin organ bağışında bulunmayı isteme oranının düşük olduğu ve eğitim sürecinde organ bağışı konusunda yeterli düzeyde bilgilendirilmedikleri saptanmıştır.

Bölüm 3

GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Tipi

Bu araştırma; DAÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağışi konusunda görüşlerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı-kesitsel olarak yapılmıştır.

3.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılı güz döneminde DAÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri ile yapılmıştır.

3.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılı güz döneminde DAÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde lisans düzeyinde öğrenimlerini sürdüren dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümünden 98, Beslenme Bölümünden 87, Hemşirelik Bölümünden 62, Sağlık Yönetimi bölümünden 30, Spor Bölümünden 40 öğrenci olmak üzere 317 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip, evren üzerinden çalışılarak, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden, verilerin toplanması sürecinde derse katılan 270 öğrenci dahil edilmiştir. Veri toplama sürecinde Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümünden 23 öğrenci ve Hemşirelik Bölümünden 7 öğrenci derse katılmadığı için, Beslenme Bölümünden 17 öğrenci araştırmaya

katılmayı kabul etmediği için, örnekleme dahil edilememiştir. Araştırmada örnekleme ulaşma oranı %71'dir.

3.4 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler “Öğrencilerinin Demografik Özellikleri Soru Formu” ve “Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Anket Formu” ile toplanmıştır.

3.4.1 Öğrencilerinin Demografik Özellikleri Soru Formu

“Öğrencilerin Demografik Özellikleri Soru Formu”; araştırmacı tarafından hazırlanmış 7 sorudan oluşan formdur. Bu form, öğrencilerin yaş, cinsiyet, bölüm, üniversiteye giriş sınav şekli, en uzun yaşadığı yer, anne-baba eğitim düzeyini inceleyen sorulardan oluşmaktadır (Ek- 4).

3.4.2 Öğrencilerin Doku/Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Anket Formu

Bu anket, araştırmacı tarafından literatürden (21,44) yararlanılarak hazırlanan öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı konusunda görüşlerinin değerlendirildiği 22 sorudan oluşmaktadır. Anketin içerik geçerliliğinin değerlendirilmesinde yedi hemşirelik öğretim üyesinden (üç Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, iki Hemşirelik Esasları, bir İç Hastalıkları Hemşireliği, bir Halk Sağlığı Hemşireliği) 21 Kasım 2016 -19 Aralık 2016 tarihleri arasında uzman görüşü alınmıştır (Ek-5). Uzmanlardan, öğrencilerin organ nakli ve bağışı konusunda görüşlerinin belirlenmesi anketindeki soruları 1-4 arasında değerlendirilmesi ve sorularla ilgili önerileri istenmiştir. Uzman görüşleri değerlendirildiğinde yedi uzmanın anketteki sorulara verdikleri puanın ortalaması 3.29 ± 0.24 'dir. Uzmanların önerilerine göre, 2 soru etik açıdan sakıncalı

bulunduğu için çıkarılmıştır. İlgili sorulara “kararsızım”, “fikrim yok”, “diğer” cevap seçenekleri eklenmiş ve bazı soruların soru kalıpları değiştirilmiş, 2 soru eklenmiştir.

3.5 Ön Uygulama

Uzman görüşlerine göre sorular yeniden gözden geçirilmiş ve ankete son hali verilmiştir. Uzman görüşlerine göre yeniden düzenlenen anketin öğrenciler tarafından anlaşılabilirliği, cevaplanma oranı, uygunluğunu değerlendirmek için ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama, araştırmanın yürütüldüğü, Hemşirelik, Beslenme ve Diyetetik, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Sağlık Yönetimi, Spor Bilimleri bölümlerinde öğrenim gören, her bölümden 10 öğrenci olmak üzere toplam 50 üçüncü sınıf öğrencisi ile 20-23 Aralık 2016 tarihleri arasında yapılmıştır.

Ön uygulamaya katılan öğrenciler, ön uygulamaya davet edilmiş ve ön uygulamaya katılmayı kabul eden öğrencilere araştırmanın amacı açıklanmış, soruların uygunluğu, anlaşılabilirliği konusunda değerlendirmeleri istenmiştir. Anket formunda yer alan sorulara ek olarak ankete ilişkin geri bildirimlerini belirtebilecekleri bir soru eklenmiştir. Ön uygulamaya katılan öğrencilerden “Gönüllü Bilgilendirilmiş Olur Formu” ile yazılı onam alınmıştır. Ön uygulamaya katılan öğrencilerin anket formundaki her bir soruyu cevaplama oranı %100’dür. Öğrencilerin geri bildirimlerinde soruların anlaşılır olduğu, cevaplanmanın kolay olduğu belirtilmiştir. Ön uygulama sonrasında anket formunda değişiklik yapılmamıştır.

3.6 Veri Toplama Süreci

Veriler, örneklemin tamamına ulaşmak için araştırma örneklemini oluşturan bölümlerin en çok katılım olduğu, bölüm ana derslerinde toplanmıştır. Araştırmacı, her bir bölümün ana derslerini belirlemiş, ilgili dersin öğretim elemanından dersten önce veri toplamak için izin almıştır. Veriler 26 Aralık-30 Aralık 2016 tarihleri

arasında araştırmacı tarafından sınıf ortamında toplanmıştır Anket formları dağıtılmadan önce, araştırmanın amacı, anket formu ve anketin uygulama süresi hakkında öğrencilere açıklama yapılmıştır. Öğrencilerden veri toplamaya başlamadan önce “Gönüllü Bilgilendirilmiş Olur Formu” dağıtılmış ve araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden yazılı onam alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere anket formu sınıf ortamında dağıtılmış 10-15 dk'nın sonrasında anketler geri toplanmıştır.

3.7 Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırma verileri SPSS (20.0) for Windows Software Paket Programı kullanılarak bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde tanımlayıcı analizler ve çapraz tablolarda Ki-kare testleri kullanılmıştır. Ki-kare testlerinin gereksinimleri doğrultusunda, olgu sayısının yetersiz kaldığı ve beklenen değer 5'in altında olan hücre sayısının toplam hücre sayısının %20'sinin üzerine çiktiğı NxM tablolarda istatistik yapılabilmesi amacıyla kategoriler birleştirilmiştir. Organ bağışında bulunmada “Kararsız” görüş bildirenler, “Olumlu” görüş bildirenlerle birleştirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ kriter kabul edilmiştir.

3.8 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakóltesi'nde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle sonuçlar sadece bu gruba genellenebilir.

3.9 Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yürütülebilmesi için Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Ek-1) ve Sağlık Bilimleri Fakóltesi Dekanlığından (Ek-2) uygunluk ve izin yazıları alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden “Gönüllü Bilgilendirilmiş Olur Formu” (Ek-3) ile yazılı izin alınmıştır.

3.10 Araştırma Takvimi

Şekil 1: Araştırma Takvim

Bölüm 4

BULGULAR

Bu bölümde; Sağlık Bilimleri Fakültesi son sınıf öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağış konusunda görüşleri değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri (n=270)

Demografik Özellikler	n	%
Yaş (n:262)		
21-24	192	73,2
18-20	35	13,4
25-29	33	12,6
30-32	2	0,8
Cinsiyet		
Kadın	160	59,3
Erkek	110	40,7
Bölüm		
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	75	27,8
Beslenme ve Diyetetik	70	25,9
Hemşirelik	55	20,4
Spor Bilimleri	40	14,8
Sağlık Yönetimi	30	11,1

Tablo 2 Devam: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri
(n=270)

Demografik Özellikler	n	%
Üniversiteye Giriş Şekli		
LYS	119	44,1
DAÜ Giriş Sınavı	87	32,2
DGS	41	15,2
Yetenek Sınavı	17	6,3
Diğer-YGS	6	2,2
Anne Eğitim Düzeyi		
İlkokul ve altı	134	49,6
Lise	86	31,9
Üniversite	50	18,5
Baba Eğitim Düzeyi		
Lise	103	38,1
İlkokul ve altı	98	36,3
Üniversite	69	25,6
Yaşantının En Uzun Geçtiği Yer		
İl	133	49,3
Köy	81	30,0
İlçe-Kasaba	56	20,7

*Yalnızca ilgili sorulara yanıt verenleri kapsamaktadır

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 18 ile 32 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 22.27 ± 2.17 , %40,7’si erkek, %59,3’ü kadındır. Öğrencilerin %27,8’i Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümünde olup, %44,1’inin lisans yerleştirme sınavı ile üniversiteye yerleştiği saptanmıştır. Öğrencilerin, anne ve baba eğitim düzeyi incelendiğinde anne eğitim düzeyinin %49,6’sının ilköğretim ve altı, baba eğitim düzeyinin %38,1’nin lise olduğu, öğrencilerin %49,3’ünün en uzun yaşadığı yerin il olduğu saptanmıştır.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı ile İlgili Görüşleri (n=270)

	n	%
Organ Bağışlama Durumu		
Bağışlamayan	270	100,0
Bağışlayan	0	0
Bağışlanması Düşünülen Organlar (n=209)*		
Böbrek	138	89,0
Karaciğer	116	74,8
Kalp	112	72,3
Kemik iliği	112	72,3
Akciğer	102	65,8
Pankreas	81	52,3
Kalp kapağı	81	52,3
Kornea	80	51,6
İnce bağırsak	70	45,2
Yüz	69	44,5
Ekstremitte Nakli	68	43,9
Deri	65	41,9
Ölümünden Sonra Doku/organlarının Bağışlanmasını İsteme Durumu(n=268)*		
İsteyen	168	62,7
Kararsız	67	25,0
İstemeyen	33	12,3
Ölen Yakınlarının Organlarını Bağışlamayı Kabul Etme Durumu		
Kabul eden	145	53,7
Kararsız	98	36,3
Kabul etmeyen	27	10,0

* Yalnızca ilgili sorulara yanıt verenleri kapsamaktadır

Araştırmaya katılan öğrencilerin doku/organ bağışı ilgili düşünceleri Tablo 3'de gösterilmiştir. Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerden organ bağışında bulunan olmadığı, doku/organ bağışında bulunmak isteyen öğrencilerin %57,4 oranında olduğu, öğrencilerden %89'u böbrek, %74,8'i karaciğer, %72,3'ü de kalp ve kemik iliğinin bağış yapılabilir organlar arasında olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %62,7'si "Siz öldükten sonra yakınlarınızın organlarınızı bağışlamasını ister misiniz?" sorusuna evet cevabını verirken, %25'inin kararsız olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Öğrencilerin %53,7'si "Bir yakınınızın

ölümü halinde organlarını bağışlar mısınız?" sorusuna evet cevabını verirken, %36,3'ü kararsız olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Bağıışı ve Nakli ile İlgili Ailelerine Yönelik Görüşleri (n=270)

	n	%
Ailesinde Doku/organ Nakli Bekleyen Yakını		
Olmayan	261	96,7
Olan	9	3,3
Çevresinde Doku/organ Nakli Bekleyen Yakını(n=269)*		
Olmayan	244	90,7
Olan	25	9,3
Ailelerin Doku/organ Nakline Yönelik Görüşleri (n=268)*		
Aile içinde konuyu hiç konuşmayan	190	70,9
Organ bağıışına destek veren	66	24,6
Organ bağıışına karşı olan	12	4,5
Ailenin Olumsuz Görüşlerinin, Öğrenci Üzerinde Etkisi (n=263)*		
Kararsız	130	49,5
Etkili olmayan	89	33,8
Etkili olan	44	16,7
Doku/organ Naklini Kabul Etme Durumu (n=264)*		
Kabul Eden	187	70,8
Kararsız	57	21,6
Kabul Etmeyen	20	7,6
Doku/organ Nakline Gereksinim Durumunda Birinci Derece Akrabalarda Uyum Olmadığında Takip Etmeyi Düşündükleri yol (n=173)*		
İlgili kurumlarla iletişime geçerek gerekli prosedürü uygulamam	118	68,2
Çevremdeki insanlardan yardım talep ederim	33	19,1
Ne yapacağını bilmeme	17	9,8
Organ mafyası ile iletişime geçerim	5	2,9

*Yalnızca ilgili sorulara yanıt verenleri kapsamaktadır

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailesinde %3,3'ünün ve çevresinde %9,3'ünün organ nakli bekleyen kişi olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerin doku/organ nakli ve bağıışı konusunda görüşleri incelendiğinde; %70,9'unun aile içinde konunun konuşulmadığını, %24,6'sının ise ailesinin doku/organ bağıışına destek verdiği saptanmıştır. Aileleri doku/organ bağıışına karşı olan öğrencilerin %49,5'inin organ bağıışında bulunmada kararsızlık yaşadığı, %33,8'inin ise görüşleri üzerinde etkili

olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin %70,8'inin doku/organ naklini kabul ettiği belirlenmiştir (Tablo 4).

Doku/organ nakline gereksinimleri olduğunda birinci dereceden akrabalarında uyumunun olmadığı bir durumda öğrencilerin %68,2'si ilgili kurumlarla iletişime geçerek gerekli prosedürü izleyeceğini, %19,1'i çevresindeki insanlardan yardım talep edeceğini, %9,8'i nasıl bir yol izleyeceğini bilmediğini, %2,9'u organ mafyası ile iletişime geçeceğini ifade etmişlerdir (Tablo 4).

Tablo5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı ile İlgili Bilgi-Eğitim Alma Durumları ve Bilgi-Eğitim Kaynakları (n=270)

	n	%
Bilgi-Eğitim Alma Durumu		
Almayan	166	61,2
Alan	104	38,8
Bilgi- Eğitim Kaynakları (n=104)*		
Dersler	49	47,1
Medya iletişim araçları	25	24,1
Seminer konferans	15	14,4
Aile-Çevre	11	10,6
Hepsi	4	3,8

*Yalnızca ilgili sorulara yanıt verenleri kapsamaktadır

Araştırmaya katılan öğrencilerin organ doku/organ nakli ve bağışı ilgili bilgi – eğitim alma durumları ve bilgi–eğitim kaynakları incelendiğinde öğrencilerin %38,8'nin organ nakli ve bağışı konusunda bilgi-eğitim aldıkları ve %47,1'nin bu bilgi-eğitimi okulda ders olarak aldıkları saptanmıştır (Tablo 5).

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organlarını Bağışlamayı Düşünme Oranları, Düşünme ve Düşünmeme Nedenleri (n=239)

	n	%
Doku/Organ Bağışlamayı Düşünme Durumu		
Düşünen	155	57,4
Kararsız	59	21,9
Düşünmeyen	56	20,7
Doku/Organ Bağışını Düşünme Nedenleri (n=214)*		
Hayat kurtarmayı isteme	137	88,4
Öldükten sonra bedeninden bir parça yaşasın isteme	44	31,6
Kendini psikolojik olarak iyi hissetme	19	18,7
Çevrede saygınlık kazanma	14	15,5
Doku/Organ Bağışını Düşünmeme Nedenleri (n=56)		
Neden Belirtmeyen	39	67,9
Bedeninden bir parça çıkmasını istememe	6	11,3
Korku	5	9,4
Dini inançlarına ters düşme	3	5,7
Kendine ait bir organın başkasında olmasını istememe	1	1,9
Doktorların bilgisine güvenmeme	1	1,9
Kendini sevme	1	1,9

*Yüzdeler katlanmış ‘n’ üzerinden alınmıştır

Araştırmaya katılan öğrencilerin doku/organlarını bağışlamayı düşünme ve düşünmeme nedenleri Tablo 6’de verilmiştir. Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerden organ bağışında bulunan olmadığı, doku/organ bağışında bulunmak isteyen öğrencilerin %57,4 oranında olduğu, doku/organ bağışında bulunmak isteme nedenleri incelendiğinde %88,4’ünün “hayat kurtarma”, %31,6’sının “öldükten sonra bedeninden bir parçanın yaşamasını isteme” nedeniyle doku/organ bağışında bulunmak istedikleri saptanmıştır. Öğrencilerin %11,3’nün “bedeninden bir parça çıkmasını istememe” nedeniyle, %9,4’ünün korktuklarından dolayı doku/organ bağışında bulunmak istemediği belirlenmiştir.

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Naklinin ve Bağışı Artırılmasına Yönelik Önerileri (n=270)

Öneriler	EVET	
	n*	%**
Toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi	229	85,1
Sağlık standartlarının yükseltilmesi	142	53,0
Danışmanlık ve eğitimlerin düzenlenmesi	131	48,5
Basın yayın kuruluşlarının kullanılması	121	45,3
Bağışın kanunlarla desteklenmesi	119	44,4
Organ ticaretinin (organ mafyasının) engellenmesi	107	40,1

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir

**Yüzdeler katlanmış ‘n’ üzerinden alınmıştır

Araştırmaya katılan öğrencilerin doku/organ bağışı ve naklinin artırılmasına yönelik önerileri Tablo 7’de verilmiştir. Öğrencilerin %85,1’i ‘‘toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesini’’, %53’ü ‘‘sağlık standartlarının yükseltilmesini’’, %48,5’i ‘‘danışmanlık ve eğitimlerin düzenlenmesini’’, %45,3’ü ‘‘basın yayın kuruluşlarının kullanılmasını’’ önermişlerdir.

Tablo 8: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışını Etkileyen Faktörleri Önemlilik Sıralamasına Göre Sıralamaları (n=270)

Önemlilik Düzeyi	Faktör	n*	%
1	Eğitim Düzeyi	109	41,1
2	Dini İnançlar	64	24,2
3	Ailenin Tutumu	52	18,9
4	Tolumun Konuya Bakışını	45	15,8

* Yalnızca ilgili sorulara yanıt verenleri kapsamaktadır

Araştırmaya katılan öğrencilerin doku/organ bağışını etkileyen faktörleri önemlilik sıralamasına göre sıralamaları istendiğinde; öğrencilerin eğitim düzeyini birinci sırada, toplumun konuya bakışını dördüncü sırada etkileyen faktör olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir (Tablo 8).

Tablo 9: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı İle İlgili Görüşlerinin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı (n=270)

Demografik Değişkenlere Göre Görüşler	Olumlu*		Olumsuz		Ki Kare	p
	n	%**	n	%**		
Cinsiyet						
Kadın	141	88,1	19	11,9	18,78	0,001
Erkek	73	66,4	37	33,6		
Bölüm						
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	67	89,3	8	10,7	27,6	0,001
Hemşirelik	51	92,7	4	7,3		
Beslenme ve Diyetetik	50	71,4	20	28,6		
Sağlık Yönetimi	24	80,0	6	20,0		
Spor Bilimleri	22	55,0	18	45,0		
Anne Eğitim Düzeyi						
İlkokul ve altı	112	83,6	22	16,4	8,84	0,012
Lise	59	68,6	27	31,4		
Üniversite	43	86,0	7	14,0		
Baba Eğitim Düzeyi						
İlkokul ve altı	84	85,7	14	14,3	3,9	0,142
Lise	78	75,7	25	24,3		
Üniversite	52	75,4	17	24,6		
Yaşamını Geçirdiği En Uzun Yer						
İl	103	77,4	30	22,6	1,012	0,603
İlçe-Kasaba	47	83,9	9	16,1		
Köy	64	79,0	17	21,0		

*Olumlu görüşler kategorisinde organ bağışında bulunmayı düşünenler ve kararsız olanlar birleştirilmiştir

**Satır yüzdesi alınmıştır

Araştırmaya katılan öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerinin demografik değişkenlere göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir. Cinsiyet ($p<0.05$), okudukları bölüm ($p<0.05$) anne eğitim düzeyi ($p<0.05$)’nin öğrencilerin doku/organ bağışı ve nakli ilgili görüşlerini etkilediği saptanmıştır. Kadın öğrencilerin (%88,1) erkeklere göre, hemşirelik bölümü öğrencilerinin (%92,7) diğer bölümlere göre, anne eğitim düzeyi üniversite (%86,0) olanların doku/organ bağışı ve nakli ilgili görüşleri olumlu etkilediği saptanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitim düzeyi ve yaşamını geçirdiği en uzun yerin, öğrencilerin doku/organ nakli görüşlerini etkilemediği saptanmıştır (p >0.05).

Tablo 10: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Doku/organ Nakli ve Bağışı İle İlgili Görüşlerinin Bazı Değişkenlere Göre Dağılımının İncelenmesi (n=270)

Doku/organ Nakli ve Bağışına Yönelik İfadeler	Olumlu*		Olumsuz		Ki Kare	p
	n	%**	n	%**		
Ailenin olumsuz görüşlerinin, öğrenci üzerinde etkisi						
Kararsız	109	83,8	21	16,2		
Etkili Olmaz	69	77,5	20	22,5	3,92	0,141
Etkili Olur	31	70,5	13	29,5		
Bilgi-Eğitim Alma Durumu						
Almayan	141	79,2	25	20,8		
Alan	87	80,9	17	19,1	0,1	0,747
Ailenin Organ Bağışına Yönelik Düşünceleri						
Aile içinde konuyu hiç konuşmayan	139	73,2	51	26,8		
Organ bağışına destek veren	63	95,5	3	4,5	14,869	0,001
Organ bağışına karşı olan	10	83,3	2	16,7		
Ailesinde Doku/organ Naklini Bekleme Durumu						
Olmayan	205	78,5	56	21,5		
Olan	9	100	0	0,0	2,43	0,211
Çevresinde Doku/organ Nakli Bekleme Durumu						
Olmayan	191	78,3	53	21,7		
Olan	22	88,0	3	12,0	1,3	0,254
Kendisine Doku/organ Nakledilmesini İsteme Durumu						
İsteyen	163	87,2	24	12,8		
Kararsız	40	70,2	17	29,8	34,141	0,001
İstemeyen	7	35,0	13	65,0		
Ölen Yakınlarının organlarını Bağışlama Durumu						
Kabul eden	128	88,3	17	11,7		
Kararsız	81	82,7	17	17,3	68,454	0,001
Kabul etmeyen	5	18,5	22	81,5		

*Olumlu görüşler kategorisinde organ bağışında bulunmayı düşünenler ve kararsız olanlar birleştirilmiştir

**Satır yüzdesi alınmıştır

Araştırmaya katılan öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı ile ilgili görüşlerinin bazı değişkenlere göre dağılımı Tablo 10'da verilmiştir. Ailenin

doku/organ bağışına destek vermeye yönelik görüşleri ($p<0.05$), kendisine doku/organ nakli yapılmasına ($p<0.05$) ve yakınının doku/organlarını bağışlamaya yönelik görüşleri ($p<0.05$)'nin öğrencilerin doku/organ bağışı ve nakli ilgili görüşlerini etkilediği saptanmıştır. Buna göre; ailesinin doku/organ bağışına destek verenlerin (%95,5), kendisine doku/organ naklinin yapılmasını kabul edenlerin (%87,2) ve yakınlarının doku/organlarını bağışlamayı düşünen (%88,3) ğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı ilgili olumlu görüşleri olduğu belirlenmiştir. Ailenin doku/organ nakli ve bağışı konusundaki olumsuz düşünceleri, doku/organ nakli ve bağışı hakkında bilgi alma durumu, ailede ya da çevrede doku/organ nakli bekleyen birisinin olmasının öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı ilgili görüşlerinde etkili olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Bölüm 5

TARTIŞMA

Bu araştırma, DAÜ SBF dördüncü sınıf öğrencilerinin doku/organ nakli ve bağış konusunda görüşlerini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, öğrencilerin doku/organ nakli ve bağış konusunda görüşlerine ilişkin sonuçlar tartışılmıştır.

Doku/organ nakil sayısının artmasındaki en önemli strateji organ bağış oranlarının artırılmasıdır. Konu ile ilgili toplumun bilinçlendirilmesinde sağlık meslek üyeleri anahtar role sahiptir. Bu nedenle sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerin konu ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi, olumsuz görüşlerini azaltmaya yönelik girişimlerin planlanması ve geleceğin sağlık meslek üyelerinin konu ile ilgili bilinçlendirilmesi organ bağışlarının artmasında önemlidir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamının doku/organ bağışında bulunmadığı, bunun yanında öğrencilerin yarısından fazlasının (%57,4) doku/organlarını bağışlamayı düşündükleri, %21,9'unun doku/organlarını bağışlama konusunda kararsız olduğu saptanmıştır (Tablo 6). Araştırmada öğrencilerin doku/organ bağışında bulunmamasına rağmen genel olarak doku/organları bağışlamayı düşündükleri görülmektedir.

Yapılan çalışmalarda (2,12,14,16,17,76,77), öğrencilerin doku/organ bağışında bulunma oranının düşük, doku/organ bağışında bulunmak isteyenlerin oranının ise yüksek olduğu görülmektedir. Sağlıkla ilgili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerle yapılan çalışmalarda öğrencilerin %50-%4,2 oranında organ bağışında bulunduğu

belirlenmiştir. Organ bağışında bulunma oranının geniş bir dağılım göstermesi, yapılan çalışmalarda örnekleme alınan öğrenci sayısındaki farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir (16,17). Sağlık alanı dışında öğrenim gören öğrencilerin, organ bağışında bulunma oranları ise %4-1 arasında değişmektedir (1,15). Organ bağışında bulunmayı düşünen öğrencilerin oranı ise %51,8 ile %35 arasında değişmektedir (14,15,16,17). Yapılan çalışmalarda bu çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde doku/organ bağışında bulunan öğrenci sayısının çok düşük olduğu, fakat öğrencilerin çoğunlukla organlarını bağışlamayı düşündükleri, sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerin organ bağışında bulunma oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın örnekleme alınan öğrencilerin hiçbirinin bağışta bulunmaması, Fakültede öğrenim gören öğrencilere doku/organ bağışına yönelik eğitimlerin planlanmasına, farkındalık çalışmalarının yapılmasına ivedilikle başlanması gerektiğini göstermektedir. Konu ile ilgili öğrenciler bilgilendirildikten sonra, öğrencilerin aktif rol aldığı çalışmaların planlanmasına, doku/organ bağış ile ilgili kurum ve kuruluşlarda öğrencilerin daha etkin ve aktif olarak eğitim çalışmalarına katılımı desteklenmesine olan gereksinim açıktır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %89'unun böbrek, %74,8'inin karaciğer, %72,3'ünün kalp, %72,3'ünün kemik iliği bağış yapılabileceğini düşündükleri saptanmıştır (Tablo 3). Araştırma bulgularına paralel olarak literatürde yapılan çalışmalarda (2,4,12,78,79,80); öğrencilerin çoğunlukla böbrek, karaciğer, kalp, kornea, ince bağırsak, pankreas gibi organların bağış yapılabilecek organlar olarak bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerin doku/organ bağışında bulunmamasına rağmen bağışında bulunulabilecek doku/organlar hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Öğrencilerin

çoğunluğunun bağışda bulunulabileceğini düşündükleri organın böbrek olmasının nedeninin, en çok nakil yapılan organ olmasından ve basında en sık yer alan organ olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (2,4,12,78,79,80).

Araştırmada öğrencilerin yarısından fazlasının (%62,7), kendi ölümleri sonrasında yakınlarının doku/organlarını bağışlamasını istedikleri, dörtte birinin de bu konuda kararsız olduğu saptanmıştır. Yakınlarının ölümü halinde öğrencilerin yarısının organlarını bağışlamayı düşündüğü, %36,3'nün kararsız olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Doğan ve ark. (2016)'nın sağlık alanında öğrenim gören 264 öğrenci ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin %42,4'ünün kendi ölümlerinden sonra yakınları tarafından organlarının bağışlanmasını istedikleri, %36,4'ünün kararsız olduğu, yakınlarının ölümü halinde onların organlarını bağışlamayı düşünenlerin oranı ise %26,8 olarak belirlenmiştir (14). Ercan ve ark. (2015)'nin yaptığı çalışmada ise; öğrencilerin yakınlarının ölümü halinde organlarını bağışlamalarına yönelik görüşlerinde, yakınlarının konu ile ilgili görüşlerinin önemli olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %60'ı olumsuz görüş beyan eden yakınlarının organlarını bağışlamayacaklarını, %40'ı görüşlerini bilmedikleri yakınlarının organlarını bağışlama konusunda ne yapacaklarını bilmediklerini, sadece %20'sinin yakınlarının organlarını bağışlamayı kabul edebileceklerini belirtmişlerdir (1).

Yapılan bir araştırmada (32); bireylerin doku/organ bağış ile ilgili görüşlerini aile ve yakın çevresi ile paylaşması halinde, öldükten sonra organ bağış ile ilgili alınacak kararda etkili olacağı belirtilmiştir. Yaşar ve ark. (2008)'nin sağlık çalışanları ile yürüttüğü çalışmada katılımcıların %47,7'si yakınının doku ve organlarını bağışlayabileceğini belirtirken, %41,9'unun kararsız olduğu, %10,5'inin ise bağışlamayacağı saptanmıştır (17). Bu araştırmada da çalışma sonuçlarıyla benzer şekilde, öğrenciler yakınlarının ölümü halinde organlarını bağışlayabileceklerini

ifade etmişlerdir (Tablo 3). Katılımcıların %62,7'si, kendi ölümlerinden sonra doku/organlarının bağışlanmasını istediklerini ifade ederken, %25'i de kararsız olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3). Öğrencilerin kendilerinin ve yakınlarının doku/organlarını bağışlamayı düşünme oranları benzer iken, yakınlarının doku/organlarını bağışlamada, kendi doku/organlarına göre daha çok kararsızlık yaşadıkları görülmektedir (Tablo 3). Bu nedenle, özellikle kararsız olan öğrencilerin kararsızlık nedenlerinin değerlendirilmesi ve doku/organ bağış süreci ve doku/organ bağışının önemi hakkında gereksinimleri doğrultusunda eğitim verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmaya katılan öğrencilerin ailesinde ve çevresinde doku/organ nakli bekleyenlerin sayısının az olması, öğrencilerin ailelerinin doku/organ bağışına yönelik görüşlerinde, konunun aile içinde konuşulmadığı (%70,9) göz önüne alındığında, doku/organ bağışı konusunda kararsızlık yaşamalarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca; ailesinde ve çevresinde doku/organ nakli bekleyen kişilerin olmamasının, öğrencilerin doku/organ nakil sürecini ve nakil bekleme sürecinde hastanın yaşadıklarını deneyimlemedikleri için doku/organ bağışını konusunda kararsız olmalarında etkili olduğu düşünülmektedir (Tablo 4). Bu doğrultuda, bireylerin doku/organ bağışı konusunda aile ile görüşlerini paylaşmasının önemi vurgulanmalıdır. Literatürde (22,46); aile içinde organ bağışına yönelik konuşmaların konu ile ilgili farkındalığı artırdığı belirtilmiştir.

Araştırmada, ailelerinin doku/organ bağışına karşı olması, öğrencilerin doku/organ bağışında bulunmalarında kararsızlık yaşamalarına neden olabileceği düşünülmektedir (Tablo 4). Buna göre ailelerin organ bağışında bulunmada etkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle doku/organ bağışına yönelik düzenlenen tüm seminer ve eğitimlere ailelerinde dahil edilmesi, ailelerin konu ile ilgili

farkındalıklarının oluşmasının, organ/doku bağışını artırmada önemli olduğu düşünölmektedir (46,81,82).

Öğrencilerin çoğunlukla (%70,8) kendilerine doku/organ nakli yapılmasını kabul ettikleri saptanmıştır (Tablo 4). Yapılan çalışmalarda (2,14,16); bu oranının %70-%90,6 arasında olduğu belirtilmektedir. Öğrencilerde doku/organ naklinin, bireylerin sağlık durumu bozulduğunda insan hayatını kurtarma ve yaşam süresini artırmada önemli bir yeri olduğu düşüncesinin yer aldığı görölmektedir (2,14). Bu nedenle kendilerine nakil yapılmasını isteyen öğrencilere, doku/organ naklinin en önemli adımlarından birinin doku/organ bağışı olduğunun vurgulanması gerekmektedir. Bununla birlikte kendilerine doku/organ nakli yapılmasını isteyenlerin, doku/organ bağışında bulunmama nedeni, doku/organ bağışlama sürecine yönelik bilgi eksikliği ve doku/organ bağışına yönelik kaygılarından kaynaklandığı düşünölebilir.

Bu araştırmada öğrencilerin, doku/organ nakline gereksinimi olduğunda birinci derecede akrabalarında doku uyumu olmadığında çoğunluğunun (%68,2) doku/organ nakli ile ilgili kurumlarla iletişime geçerek gerekli prosedürleri uygulayacakları, %19,1'nin çevresinden yardım talep edeceği, %9,8'inin ne yapacağını bilmediği, %2,9'ununda doku/organ mafyası ile iletişime geçebileceği saptanmıştır (Tablo 4). Bu sonuçlara göre öğrencilerin yarısından fazlasının doku/organ nakil süreci konusunda ilgili kurumlarla iletişime geçecekleri konusunda bilgi sahibi olduğu görölrken, çok az oranda da olsa organ mafyasını düşünmeleri ilgi çekicidir. Bu konuda sosyal medya, basında organ mafyası ile ilgili haberlerin olmasının öğrencilerin görüşlerini etkilediği düşünölebilir. Yasal olmayan yollarla doku/organ bulan kişilerle ilgili haberlerin medyada yer alması, kişilerin yanlış yönlendirilmelerinde medyanın rolü olabileceği düşünölmektedir. Doku/organ nakli

ve bağışı konusunda medyanın doğru yönlendirilmesi, konu hakkında eğitim, araştırma ve uygulama merkezlerinin medya ile sıkı ve olumlu iletişim içinde olması, yanlış bilgilerin önüne geçilmesi gerekir (12). Medya ve organ nakli ile ilgili yapılan bir çalışmada (83), medyanın organ nakli ve bağışı konusunda doğru haber sunma görevi olmasına rağmen, organ bağışı ile ilgili toplumun üzerinde korkuya yol açabilecek haberlere yer verildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, toplumu doku/organ nakli ve bağışı konusunda etkilemenin en iyi yollarından biri olan medyada organ naklinin ve bağışının yaşam kurtarıcı yönlerine yer verilmesi, toplumun doğru nakil süreçlerine yönlendirilmesi, bağış ve nakil süreci ile ilgili sağlık kurumları ile işbirliği yapılmasının vurgulanması gerekmektedir (45,84). Medya da doku/organ nakli ve bağışı konusunda yer alan olumlu haberlerin, mesajların toplumdaki bireylerin doku/organ nakli ve bağışı konusundaki görüşlerini olumlu yönde etkileyebileceği gibi, medyada yer alan olumsuz, doğruluğu ya da kaynağı belli olmayan çarpıcı haberlerin de bireyleri olumsuz yönde etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Araştırmada, öğrencilerin çoğunluğunun (%61,2) doku/organ bağışı konusunda daha önce bilgi almadığı, bilgi alanların ise; bilgi kaynağı olarak, okuldaki derste aldıkları bilgi (%47,1), medya iletişim araçları ve seminer-konferans kaynaklı bilgi olarak belirlenmiştir (Tablo 5). Organ bağışı ile ilgili öğrencilerin bilgi düzeyleri yüksek (2,14,15,16,20,79,85) ve düşük bulunan (18,86) çeşitli araştırmaların olduğu görülmektedir. Organ bağışı konusunda bilgi kaynaklarının sorgulandığı araştırmaların çoğunda, okul müfredatında yer alan derslerin (2,14) görsel ve yazılı basının (televizyon, gazete, dergi vb.) öğrencilerin organ bağışı ve nakli konusundaki bilgilerine önemli katkısı olduğu belirtilmektedir (3,12,16,20,85,87). Bu çalışmanın bulguları, öğrencilerin konu ile ilgili bilgi sahibi olmadıklarını göstermekle birlikte,

öğrencilere derslerde doku/organ bağıışı ve nakli konusunda verilen eğitimlerinin ve seminerlerin, öğrencilerin doku/organ bağıışı ve nakli ile ilgili bilgi düzeylerinde etkili bilgi arttırma kaynağı olduğunu göstermektedir. Topluma liderlik edecek olan geleceğin sağlık meslek üyelerinin, eğitim öğretim aşamasında doku/organ bağıışı ve nakline yönelik bilgiye sahip olabilmeleri için öğrenim gördükleri alanların ders müfredatlarında bu konuların yer alması ve spesifik eğitim stratejilerinin kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir (1,48,79,88,89). Bunun yanında organ bağıışını engelleyen, organ bağıış süreci, organ bağıışı ve nakli ile ilgili kurumların, organ bağıışı ile ilgili yasaların ve etik ilkelerin, organ bağıışının dini yönünün ders ve seminerlerde ele alınmasının yanında, yazılı ve görsel basında olumlu haberlere yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada öğrencilerin %88,4'ünün "hayat kurtarmayı isteme" ve %31,6'sının "öldükten sonra bedeninden bir parçanın yaşamasını isteme" nedeninden doku/organ bağıışını düşündükleri saptanmıştır (Tablo 6). Öğrencilerin doku/organ bağıışını düşünme nedenlerinin incelendiği çalışmalarda; %57,7-%22,1 oranında "insanlara yeni bir yaşam verme" (2,14,15,16,19,21,40,79,87,90), %88,5-%46,1 arasında "öldükten sonra bedeninden bir parçanın yaşamasını isteme", "hastalara yardım etme" (72), %82,2-%49,5'inin "insanlığa hizmet etme" (1,14,15), %57,6-%38 arasında, "Hasta bireyleri sağlığına kavuşturma, başkalarının hayatını kurtarma" (2,15,16,79,85), %41,2'si "Vicdanen rahat olma" düşüncesi (86) nedeniyle organ bağıışında bulunmayı istedikleri belirtilmekte olup bu araştırmanın sonuçları da literatürle uyumlu bulunmuştur.

Araştırmada öğrencilerin doku/organ bağıışında bulunmayı istememe nedenlerine yanıt veren öğrenci sayısı (n=56) dikkate alındığında bedeninden bir parça çıkmasını istememe (%11,3), korkma (%9,4), dini inançlarına ters düşme

(%5,7)'nin olduğu saptanmıştır (Tablo 6). Literatürde (12,14,17,19,20,51,72,86,91, 92); doku/organ bağışında bulunmayı istememe nedenleri arasında; bilgi eksikliği, dini inançlar, tıbbi güvensizlikler, organ ticaretinden korkma, vücut bütünlüğünün bozulacağı düşünce, bağışlayacağı organın suistimal edilebileceği endişesi sayılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öncelikle geleceğin sağlık meslek üyelerinin öldükten sonra doku/organlarına müdahale yapılmasını istemedikleri, korktukları ve dini inançlarına ters düştüğu göz önüne alındığında özellikle doku/organ nakil süresinde doku/organların nasıl çıkartıldığı, beden bütünlüğüne zarar verilmediği konusunda bilgilendirilmesine, bununla birlikte öğrencilerin doku/organ bağışı ve nakli konusunda, neden korku hissettiklerinin incelenmesine ve buna yönelik girişimlerin planlanmasına, doku/organ bağış ve naklinin dini yönü ile ilgili bilgilendirilmesine gereksinimleri olduğu düşünölmektedir. Ayrıca toplumun süreç hakkında bilgilendirilmesi, öğrencilerin klinik uygulamalarda doku/organ nakil süreçlerini gözlemleyebileceği bir ortam oluşturulması ve öğrencilerin klinik uygulamalarında nakil yapılan hastalarla veya nakil sürecinde bulunan hastalarla iletişime geçmesi sağlanması ile bu kaygıların azalacağı düşünölebilir (89).

Doku/organ bağışı ve nakil sayısının artırılmasında, öğrencilerin önerilerinin incelendiği çalışmalarda, konuya ilişkin farkındalığın ve duyarlılığın oluşturulması ile mümkün olabileceği belirtilmektedir. Farkındalık ve duyarlılığın oluşturulmasında en etkili yollarından birinin de eğitim olması önerilmektedir (2,12,16,78,86). Bu araştırmanın bulgularında; öğrencilerin doku/organ bağışı ve naklinin artırılmasına yönelik önerilerinde; %85,1'inin toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, %53,0'ünün sağlık standartlarının yükseltilmesi, %48,5'i danışmanlık ve eğitimlerin düzenlenmesi önerilerinde buldukları saptanmıştır (Tablo 7).

Öğrencilerden doku/organ bağışını etkileyen faktörleri önemlilik sıralamasına göre sıralamaları istendiğinde eğitimin birinci sırada önemli olduğu, toplumun konuya bakışının ise en önemsiz faktör olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir (Tablo 8). Öğrencilerin toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesinin doku/organ bağışlarının artırılmasında önemli bulduklarını fakat toplumun konu ile ilgili bakışının doku/organ bağışını etkileyen önemli faktör olarak görmedikleri söylenebilir. Doku/organ bağışı sayısının artırılmasında toplum eğitiminin etkili olduğu yapılan çalışmalarda gösterilmiştir (10,45,48,93). Üniversite öğrenim gören öğrenciler ile yürütülen çalışmalarda, doku/organ bağışına yönelik olumsuz görüş ve tutumun, eğitim programları ile azaltılabileceği, eğitimle kişilerin doku/organ bağışı ve nakli konusundaki bilgi düzeylerinin, farkındalıklarının artırılmasının mümkün olduğu belirlenmiştir (2,72,74,88,90,94,95). Doku/organ bağışının yaygınlaştırılması ve doku/organ nakil sayısının artırılmasına yönelik önerilerde; toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, basın yayın organlarının (radyo, tv, internet vb.) etkin bir şekilde kullanılması önerilmektedir. Bunun yanın da doku/organ bağışını destekleyen gönüllü organizasyonların oluşturulması, eğitim kurumlarında ve toplumda farkındalığın artırılması ve bilgilendirme için medya aracılığıyla (kamu spotları ile) doku/organ bağış ve naklinin olumlu yönlerine yönelik mesajların verilmesinin de etkili olabileceği belirtilmektedir (74,94,95).

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerinin doku/organ bağışı ve nakli ile ilgili görüşleriyle karşılaştırıldığında cinsiyet, öğrenim gördükleri bölüm ve anne eğitim düzeyinin öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı konusundaki görüşlerini etkilediği saptanmıştır ($p<0.05$). Araştırma bulgularına göre kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre doku/organ bağışında bulunma konusunda daha olumlu düşündükleri belirlenmiştir (Tablo 9). Literatürde cinsiyetin doku/organ

bağışında bulunma konusundaki etkisinin incelendiği çalışmaların sonuçlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Yazıcı ve ark. (2015), Ercan ve ark. (2015) Irving ve ark. (2014), Sönmez (2009)'in çalışmasında da bu araştırmanın sonuçlarına benzer bir sonuç bulunurken (1,2,51,96) Göz ve ark. (2006)'nın çalışmasında erkek öğrencilerin doku/organ bağışında bulunma konusunda kız öğrencilerden daha istekli olduğu, Cebeci ve ark. (2015), (19,21), Kavurmacı ve ark. (2014)'nın çalışmasında ise öğrencilerin cinsiyetleri arasında doku/organ bağışını düşünme durumları arasında farklılık olmadığını belirlenmiştir (15). Bu farklılıkların kadınların annelik rolünden dolayı koruyucu bir yapıya sahip olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Araştırmada Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin anlamlı şekilde diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilerden daha fazla doku/organ bağışında bulunmayı düşündükleri belirlenmiştir (Tablo 9). Araştırmaya alınan bölümlerin müfredatları incelendiğinde; Hemşirelik Bölümü müfredatında yer alan derslerde doku/organ nakli ve bağışı konusunda konuların yer almasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer bölüm öğrencilerinin müfredatında doku/organ nakli ve bağışı konusunda derslerin müfredatta olmaması (97), öğrencilerin görüşlerini etkileyebilir. Savaşer ve ark. (2015)'nin araştırmasında da benzer sonuçlar elde edilmiş ve Hemşirelik Bölümünün doku/organ nakli ve bağışı konusunda olumlu görüşlerinin olduğu belirtilmiştir (98). Yazıcı ve ark. (2015)'nin ve Kavurmacı ve ark. (2014)'nin çalışmasında ise öğrenim görülen bölüm ile doku/organ bağışında bulunmayı düşünme durumu arasında farklılık olmadığı belirtilmiştir (2,15). Öğrencilerin doku/organ bağışında bulunma düşüncelerini anne eğitim düzeyinin olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Anne eğitim düzeyi üniversite olanların doku/organ nakli ve bağışı konusunda olumlu düşündükleri görülmektedir (Tablo 9). Üniversite eğitimi alan annelerin konuya yönelik olumlu görüşlerinin,

farkındalıklarının daha fazla olabileceği, çocuklarının organ nakli ve bağışı konusundaki görüşleri etkileyebileceği düşünülebilir. Literatürde anne eğitim düzeyinin öğrencilerde organ bağışı ve nakline yönelik olumlu görüşlerini etkilemediğini belirten araştırmalarda yer almaktadır (2, 15).

Araştırmanın sonuçlarında baba eğitim durumunun ve yaşamını en uzun geçirdiği yerin doku/organlarını bağışlamayı düşünmeye yönelik görüşlerinde etkili olmadığı saptanmıştır (Tablo 9) Yazıcı ve ark. (2015)'nin Kavurmacı ve ark. (2015)'nin çalışmasında da, babanın eğitim durumu ile doku/organlarını bağışlamayı düşünme durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, Orkun ve Khorshid (2015)'nin çalışmasında öğrencilerin en uzun süre yaşadıkları yerleşim biriminin il olmasının doku/organ bağışlamayı düşünmeyi etkilediği saptanmıştır (2,15,73). İl'de yaşayanların doku/organ bağışı ve nakli konusunda daha olumlu düşünmelerinin nedeni; büyük şehirlerde konferans, eğitim, kampanyaların daha fazla yapılması, burada yaşanların bu etkinliklerden haberdar olma olasılığının yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu araştırmada ise yaşamını en uzun geçirdiği yerin öğrencilerin görüşlerinde anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen, literatürdeki araştırma bulgularının aksine ilçe ve kasabada yaşayan öğrencilerin daha olumlu görüşleri olduğu görülmektedir (Tablo 9).

Araştırmada; öğrencilerin doku/organ bağışı ve nakli ile ilgili görüşleri bazı değişkenlerle karşılaştırıldığında; doku/organ bağışı ve nakli konusunda bilgi alma durumları, öğrencilerin ailelerinin doku/organ bağışı ve nakli konusunda olumsuz görüşlerinin olması, ailede ve çevrede doku/organ nakli bekleyenlerin olma durumu ile öğrencilerin doku/organ bağışı ve nakli konusundaki görüşleri arasında farklılık olmadığı saptanmıştır (Tablo 10). Ancak benzer çalışmalarda (14,99,100); doku ve organ bağışı konusunda verilen eğitimlerin, organ bağışına yönelik görüşleri olumlu

etkilediği, istekliliği ve gönüllülüğü artırdığı belirtilmektedir. Aynı zamanda ailede ve çevrede nakil bekleyenlerin olması, öğrencilerin nakil bekleme sürecindeki yaşananları deneyimlemesi, yaşanan sıkıntıları yakından gözlemlemesinin bireyler üzerinde doku/organ bağışı ve nakli konusunda olumlu görüşe sahip olmalarını sağlayacağı düşünölmektedir. Bu araştırmada aile ve çevrede nakil bekleyenlerin sayısının düşük olmasının öğrencilerin doku/organ bağışı ve nakli konusundaki görüşleri arasında farklılığa neden olmadığı düşünölmektedir.

Organ bağış sayısının artırılmasında, ailenin organ nakline yönelik olumlu görüşlerinin olmasının etkili olduğu belirtilmektedir (46). Bu araştırmada da ailenin doku/organ bağışı ve nakline destek vermesinin öğrencilerin olumlu görüşe sahip olmasında etkili olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Ailenin görüşüne; aile içindeki bireylerin doku/organ bağışı ve nakli konusunda olumlu fikirlerinin etkili olabildiği ve ailesi ya da çevresinde organ bağışında bulunan öğrencilerin organ bağışında bulunmaya yönelik görüşlerinin daha olumlu olduğu belirtilmektedir (15).

Kendilerine doku/organ nakli yapılmasını kabul eden ve yakınlarının doku/organlarını bağışlamayı düşönen öğrencilerin; doku/organ bağışı ve nakli konusunda olumlu görüşleri olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Kendilerine nakil yapılmasını ve yakınlarının doku/organlarını bağışlamayı kabul eden öğrencilerin doku/organ bağışı ve nakli konusunda olumlu görüşe sahip olması beklenen bir sonuçtur. Bu bulgular ışığında öğrencilerin bireylere nakil yapılabilmesi için organ bağışına gereksinim olduğunun farkında olduğu düşünölebilir.

Bölüm 6

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1 Sonuçlar

Bu araştırmada; Sağlık Bilimleri Fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinin doku/organ bağışında bulunmadığı, cinsiyetin, öğrenim görülen bölümün, anne eğitim düzeyinin ve ailelerin konuya ilişkin olumlu düşüncelerinin öğrencilerin görüşleri üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı konusunda görüşlerini belirlemek için tanımlayıcı kesitsel araştırma tasarımına uygun yürütülmüş olan bu çalışmadan aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir;

- Araştırmaya katılan öğrencilerin organ bağışında bulunmadığı (%100) (Tablo 3),
- Öğrencilerin yarısından fazlasının doku/organ bağışında bulunmayı düşündüğü (%57,4) (Tablo 6),
- Öğrencilerden %89'u böbrek, %74,8'inin karaciğerin bağış yapılabilen organlar arasında olduğunu düşündükleri (Tablo 3),
- Öğrencilerin %62,7'sinin öldükten sonra yakınları tarafından doku/organlarının bağışlanmasını istedikleri, %53,7'sinin yakınlarının ölümü halinde doku/organlarını bağışlayabileceği (Tablo 3),
- Öğrencilerin %96,7'sinin ailesinde ve %90,7'sinin çevresinde doku/organ nakli bekleyen yakınlarının olmadığı (Tablo 4),
- Öğrencilerin %70,9'unun aile içinde doku/organ bağışı konusunun konuşulmadığı (Tablo 4),

- Aile doku/organ bağışına karşı olduğunda öğrencilerin %49,5'inin organlarınılarını bağışlamada kararsızlık yaşadıkları (Tablo 4),
- Öğrencilerin %70,8'inin kendilerine doku/organ naklinin yapılmasını kabul ettikleri (Tablo 4),
- Öğrencilerin %68,2'sinin doku/organ nakline gereksinimleri olduğunda ilgili kurumlarla iletişime geçerek gerekli prosedür uygulayacağı (Tablo 4),
- Öğrencilerin %61,2'sinin daha önce doku/organ nakli ve bağış hakkında bilgi almadıkları (Tablo 5),
- Öğrencilerin %47,1'inin bilgi kaynağının okuldaki dersler olduğu (Tablo 5),
- Öğrencilerin %88,4'ünün doku/organlarını hayat kurtarmak istedikleri için bağışlamayı düşündükleri buna karşın %11,3'ünün doku/organlarını bedeninden bir parça çıkmasını istemedikleri için bağışlamayı düşünmedikleri (Tablo 6),
- Doku/organ nakli ve bağışının artırılmasına yönelik önerilerden öğrencilerin %85,1'inin toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesini önerdiği (Tablo 7),
- Öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışını etkileyen faktörlerde %41,1 ile eğitim düzeyini en önemli faktör olarak değerlendirdikleri (Tablo 8),
- Doku/organ nakil ve bağışını etkileyen faktörlerin;
 - Cinsiyet ($p < 0.05$) (Tablo 9)
 - Öğrenim görülen bölüm ($p < 0.05$) (Tablo 9)
 - Anne eğitim düzeyi ($p < 0.05$) (Tablo 9)
 - Ailenin organ bağışına yönelik görüşleri ($p < 0.05$) (Tablo 10)
 - Organ naklini kabul etme ($p < 0.05$) (Tablo 10)
 - Yakınlarının organlarını bağışlama ($p < 0.05$) olduğu saptanmıştır (Tablo 10).

6.2 Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur;

- Araştırmanın yürütüldüğü Fakültede geleceğin sağlık meslek üyelerinin doku/organ bağışısı konusunda doku/organ nakli ve bağışısının önemi, doku/organ bağışısı süreci, yasa konusunda eğitimlerin ve seminerlerin planlanması ve doku/organ bağışısı ile ilgili kurum ve kuruluşlarda öğrencilerin daha etkin ve aktif olarak eğitim çalışmalarına katılımlarının sağlanması,
- Üniversitede doku/organ bağışısına yönelik kampanyaların başlatılması ve Sağlık Bilimleri alanında öğrenim gören öğrencilerin aktif olarak rol alacağı organizasyonların planlanması ve doku/organ bağışısına yönelik düzenlenen tüm seminer ve eğitimlere ailelerin dahil edilmesi, ailelerin konu ile ilgili farkındalıklarının oluşmasının sağlanması,
- Öğrencilerinde aktif rol alabileceği, farkındalık çalışmalarının planlanması ve uygulanması, yapılan çalışmaların sonuçlarının değerlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Ercan, K., Sezek, F., Akman, Z., Erbil, B., Aslan, B. ve Keleş, Ö. (2015), *Üniversite Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Alanlara Göre Organ Nakli ve Bağışı İle İlgili Görüşleri*, EKEV Akademi Dergisi, 62(62), 471-486.
- [2] Yazıcı, S.Ö., Kavak, H.O., Kaya, E., Tekin, A. ve Kalaycı, I. (2015), *Hemşirelik Öğrencilerinin Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Bilgi ve Düşüncelerinin Belirlenmesi*, MAKÜ Sag. Bil. Enst. Derg., 3(2), 66-76.
- [3] Akış, M., Katırcı, E., Uludağ, H., Küçükklıç, B., Gürbüz, T., ve Gül, H. (2008), *S.D.Ü. Personelinin Organ-Doku Bağışı ve Nakli Hakkındaki Bilgi ve Tutumları*, S.D.Ü. Tıp Fak. Dergisi, 15(4), 28-33.
- [4] TC Sağlık Bakanlığı, (ODNK), <http://www.mevzuat.gov.tr/> (1 Eylül 2016).
- [5] Türkiye Organ Nakli Vakfı, <http://www.tonv.org.tr/tr/yasa> (1 Ocak 2017).
- [6] İnsan Hücre, Doku ve Organ Nakli ile İlgili Kuralları Düzenleyen Yasa, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/526.html> (27 Ekim 2016).
- [7] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, <http://www.saglikbakanligi.com> (1 Eylül 2016).

- [8] Golding, S.E. ve Cropley, M. (2017), *Effects of Community-Based Interventions on Rates of Organ Donor Registration, a Systematic Narrative Review*, Progress in Transplantation, 15(2), 144-154.
- [9] Organ Nakil ve Bağış İstatistikleri,
https://organ.saglik.gov.tr/OTR/70Istatistik/ORGAN_010101.aspx
(11.Şubat.2017).
- [10] Burra, P., De Bona, M., Canova, D. (2005), *Changing Attitude to Organ Donation and Transplantation in University Student During the Years of Medical School in Italy*, Transplantation Proceedings, 37(2), 547-550.
- [11] Bedi, K.K., Hakeem, A.R., Dave, R., Lewington, A., Sanfey, H. ve Ahmad, N. (2015), *Survey of the Knowledge, Perception, and Attitude of Medical Students at the University of Leeds Toward Organ Donation and Transplantation*, In Transplantation proceedings ,Vol. 47, No. 2, pp. 247-260.
- [12] Özmen, D., Çetinkaya, A.Ç., Sarizeybek, B., ve Zeybek, A. (2008), *Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışına İlişkin Bilgi ve Görüşleri Türkiye Klinikleri*, Journal of Medical Sciences, 28(3), 311-318.
- [13] Tumin, M., Tafran, K., Tang, L.Y., Chong, M.C., Jaafar, N.I.M. ve Abdullah, N. (2016), *Factors Associated With Medical and Nursing Students' Willingness to Donate Organs*, Medicine, 95(12), 31-78.

- [14] Doğan Demir, M., Uzun, İ., Kaya, N., Ekinci, H. ve Altınkaynak, M. (2016), *Üniversite Öğrencilerinin Organ Bağışına Bakış Açısı ve Bilgi Düzeyleri*, Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, 3(2), 99-105.
- [15] Kavurmacı, M., Karabulut, N. ve Koç, A. (2014), *Üniversite Öğrencilerinin Organ Bağışı Hakkındaki Bilgi ve Görüşleri*, Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 11(2), 15-21.
- [16] Vicdan, A.K., Peker, S., ve Üçer, B. (2011), *Akşehir Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışı ile ilgili Tutumlarının Belirlenmesi*, TAF Preventive Medicine Bulletin, 10(2), 175-180.
- [17] Yaşar, M., Oğur, R., Uçar, M., Göçgeldi, E., Yaren, H., Tekbaş, Ö.F. ve Korkmaz, A. (2008), *Bir Sağlık Meslek Yüksekokulu Son Sınıf Öğrencilerinin Organ Bağışı Konusundaki Tutumları ve Tutumlarına Etki Eden Faktörler*, Genel Tıp Dergisi, 18(1), 33-37.
- [18] Kim, J.R.T., Fisher, M.J. ve Elliott, D. (2006), *Undergraduate Nursing Students' Knowledge and Attitudes towards Organ Donation in Korea: Implications for Education*, Nurse Education Today, 26(6), 465-474.
- [19] Goz, F., Goz, M. ve Erkan, M. (2006), *Knowledge and Attitudes of Medical, Nursing, Dentistry and Health Technician Students towards Organ Donation: a pilot study*, Journal of Clinical Nursing, 15(11), 1371-1375.

- [20] Üstüner, F., Uysal, A., ve Kaya, B. (2009), *Giresun Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Nakli Hakkındaki Bilgi, Tutum ve Düşünceleri*, Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 8(1), 1-9.
- [21] Cebeci, F., Dağ, G.S. ve Karazeybek, E. (2015), *Undergraduate Nursing Students' Opinions and Attitudes toward Organ Donation: A Survey in a Turkish University*, Journal of Nursing Education and Practice, 5(9), 83-89.
- [22] López-Montesinos, M.J., Saura, J.M., Mikla, M., Ríos, A., López-Navas, A., ve Ramírez, P. (2010), *Organ Donation and Transplantation Training for Future Professional Nurses as a Health and Social Awareness Policy*, In Transplantation Proceedings, 42(1), 239-242.
- [23] Hemşirelik Yönetmeliği, <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/menu/yasa-ve-yonetmelik/hemsirelik-yonetmeliği-2010-2011.aspx> (11.Şubat.2017).
- [24] Williams, M.A., Lipsett, P., Rushton, C.H., Grochowski, E.C., Berkowitz, I.D, Mann, S.L. (2003), *The Physician's Role in Discussing Organ Donation with Families*, Crit Care Med, 31(5), 1568-1573.
- [25] Hoy, H., Alexander, S., Payne, J., Zavala, E. (2011), *The Role of Advanced Practice Nurses in Transplant Center Staffing*, Transplantation Proceedings, 21(4), 294-8.

- [26] Cantarovich, F. (2002), *Improvement in Organ Shortage through Education*, Transplantation Proceedings, 15(11), 1844-1866.
- [27] Organ Donation Campaigns, <https://www.organdonation.nhs.uk/news-and-campaigns/organ-donation-campaigns> (11.Şubat.2017).
- [28] Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr> (25.Ağustos.2016).
- [29] Sayek İ. (2013), *Temel Cerrahi 4*. Baskı, İstanbul: Güneş Tıp Kitabevi.
- [30] Elçioğlu, Ö.Ş. (2003), *Organ Aktarımı ve Etik*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti.
- [31] Yücecin, L. (2001), *Organ Nakli Koordinasyonu El Kitabı*, İstanbul: Nadir Kitap Matbaası.
- [32] Yücecin, L., Keçecioğlu, N., Ersoy, F.F. (2003), *Türkiye’de Organ Bağışı ve Nakline Bir Bakış Diyaliz Transplantasyon ve Yanık*, 14 (2), 115-118.
- [33] Gözübüyük, A. *Solid Organ Nakil Tarihçesi*, <http://www.jcam.com.tr/files/KATD-1720.pdf>, (25.Eylül.2016).
- [34] Karakayali, H. ve Haberal, M. (2005), *The History and Activities of Transplantation in Turkey*, In Transplantation Proceedings, 37(7), 2905-2908.

- [35] Abbas, A.K., Lichman, A.H., Pober, J.S. (2009), *The Major Histocompatibility Complex Chapter and Transplantation Immunology Cellular and Molecular Immunology*, Philadelphia, WB Saunders, 15 (2) 59-62.
- [36] Vladimir, P. (2011), *Demikhov, a Pioneer of Organ Transplantation*, Langer RM. Transplant Proceedings, 43(4), 1221-2.
- [37] IRODAT: International Registry in Organ Donation and Transplantation September 2016,
http://www.irodat.org/img/database/pdf/NEWSLETTER2016_SecondEdition.pdf (17.Ocak.2017).
- [38] Yeter, E. ve Demirtaş, Ş. (2005), *Organ Nakilleri ve Organ Bağışının Önemi*,
<http://www.kisi.deu.edu.tr/bulent.cavas/ders/bok3.pdf> (25.Eylül.2016).
- [39] Demir, T., (2008), *Organ Nakli ve Diyaliz Ünitelerinde Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Organ/Doku Bağışı ve Nakline Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- [40] Süren, Ö.K. (2007), *Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açısından İncelenmesi*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 73, 182-3.
- [41] Tıbbi Deontoloji Tüzüğü,
http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&task=view
(11.Şubat.2017).

- [42] Demirsoy, N. ve Yılmaz, A. (2012), *Kornea Transplantasyonununun Tıp, Etik ve Hukuk Açısından Önemi*, Türkiye Klinikleri Journal of Ophthalmology, 21(3), 171-183.
- [43] Başal, B. (2015), *The Reasons of Low Organ Donation Rates and Remedy Suggestions: A Field Survey*, International Journal of Social Science, 33, 207-221.
- [44] Sevda, E., Şengül, Ş., Hanife, Ü. ve Olcay, E. (2013), *Afyon İlinde Halkın ve Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Sağlık Çalışanlarının Organ Bağışı Konusuna İlgilerinin Değerlendirilmesi*, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(3), 361-384.
- [45] Duğan, Ö. ve Şahin, E. (2016), *Examination of Creating Awareness Level of Organ Donation Public Service Announcements on College Students*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, 9(4), 123-145.
- [46] Gökçe, N., Özer, H. ve Kilci, Z. (2016), *Organ Donation According to the Students and their Families in Example of the Social Studies Course*, Anadolu Journal Of Educational Sciences International, 6(1), 84-109.
- [47] Keçecioglu, N.B., Yüçetin, L., Keçecioglu, N., Ersoy, F.F., Gürkan, A. ve Başak, K. (2003), *Organ Bağışı Sayısını Artırmak İçin Uzun Vadeli Yatırım: Toplum Eğitimi*, Diyaliz Transplantasyon ve Yanık, 14, 163-6.

- [48] Şahin, H., Abbasoglu, O. (2015), *Attitudes of Medical Students From Different Countries About Organ Donation, Experimental and clinical transplantation: official journal of the Middle East Society for Organ Transplantation*, 15,(2), 144-154.
- [49] Tilif, S., Gürkan, A., Kaçar, S., Varılsüha, C., Karaca, C. ve Ölmez, M. (2006), *Organ Bağışına Etki Eden Faktörler*, *Ulusal Cerrahi Dergisi*, 22(4), 133-136.
- [50] Da Silva, I.R.F. ve Frontera, J.A. (2015), *Worldwide Barriers to Organ Donation*, *JAMA neurology*, 72(1), 112-118.
- [51] Irving, M.J., Jan, S., Tong, A., Wong, G., Craig, J.C. and Howard, K. (2014), *What Factors Influence People's Decisions to Register for Organ Donation? The Results of a Nominal Group Study*, *Transplant International*, 27(6), 617-624.
- [52] Siminoff, L.A, Gordon, N, Hewlett, J. (2001), *Factors Influencing Families' Consent for Donation of Solid Organs for Transplantation*, *JAMA*, Vol 286:71-77.
- [53] Frutos, M.A., Blanca, J.M., Mansilla, J.J. ve Ortuño, C. (2005), *Organ Donation: a Comparison of Donating and Non-Donating Families*, *Transplant Proceedings*, Vol 37:1557- 1559.

- [54] Vatanoglu, E.E. (2007), *Türkiye'de Yasal ve Etik Boyutuyla Organ Nakli Hakkında Anket Araştırması ve Sonuçları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- [55] Gülten, S. (2007), “*Kadavradan Sağlanan Organların Dağıtımına Etik Açısından Kritik Bir Bakış*”, *Organ ve Doku Naklinde Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- [56] Taneri, B. (2014), *Acil Servisde Acil Tıp Hekimlerinin Organ Bağışı Sürecinde Yönetim, Duyarlılık ve Farkındalıkları*, Doktora Tezi, Başkent Üniversitesi.
- [57] Terzioğlu, A. (1993), *Organ Transplantasyonu ve Getirdiği Etik Sorunlar*, *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 1(1), 35-52.
- [58] Katz, A.L. (2017), *Ethical Considerations for Organ Transplantation. In Anesthesia and Perioperative Care for Organ Transplantation*, Springer New York, 3-9.
- [59] Acar, H.İ. (2007), *Organ Bağışının Dinimizdeki Yeri*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2), 17-30.
- [60] Gülten, A.E. (2007), *Din Görevlilerinin Organ Nakli ve Bağışına Bakış Açısı*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi.
- [61] Dinayet İşleri Başkanlığı, <http://diyanet.gov.tr/dinibilgiler/orgnakl.html> (10.Ocak.2017).

- [62] Din İşleri Yüksek Kurulu, 396 sayılı kararı, <http://www.diyamet.gov.tr/> (1.Eylül.2016).
- [63] Dontlu, A.Ç. (2004), *Organ Bağıışı ve Naklinde Etik, Dinsel ve Yasal Yaklaşımlar*, Diyaliz Transplantasyon ve Yanık Dergisi, 15(2) ,69-76.
- [64] Oliver, M., Woywodt, A., Ahmed, A., Saif, I. (2010), *Organ Donation, Transplantation and Religion*, Nephrology Dialysis Transplantation, 26, 437-444
- [65] Genç, R. (2009), *Türkiye'de ve Dünyada Organ Transplantasyon Cerrahisi: Transplantasyon Lojistiğinin Yönetimi*, Ulusal Cerrahi Dergisi, 25(1), 040-044.
- [66] Organ Nakli Koordinatörler Derneği (ONKOD), www.onkod.org (10.Ocak.2017).
- [67] Haberal, M., Moray, G., Boyacioglu, S., Noyan, T., Haberal, C. ve Erdal, R. (2004), *Transplant Coordination Activities in the Başkent University Hospital Network*, Progress in Transplantation, 14(1), 10-14.
- [68] Silistreli, E. (2007), *Transplantasyonun Organizasyonu ve Transplantasyon Merkezlerinin Özellikleri*, Türkiye Klinikleri Journal of Surgical Medical Sciences, 3(12), 109-112.

- [69] Çetin, G., Turgut, M. ve Kaçar, H. (2014), *High School Students' Knowledge and Attitudes of Organ Donation and Organ Transplantation*, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 2813-2818.
- [70] Uzuntarla, Y. (2016), *Genç Yaş Grubunun Organ Bağışına Yönelik Düşünce ve Bilgi Düzeylerinin Verilen Eğitime Göre Karşılaştırılması*, *Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi*, 1(1), 1-6
- [71] Yaşar, M., Oğur, R., Uçar, M., Göçgeldi, E., Yaren, H. ve Kalaycı, I. (2015), *Hemşirelik Öğrencilerinin Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Bilgi ve Düşüncelerinin Belirlenmesi*, *MAKÜ Sag. Bil. Enst. Dergisi*, 3(2), 66-76.
- [72] Savaşer, S., Mutlu, B., Çağlar, S., Doğan, Z. ve Canbulat, N. (2012), *Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Organ Bağışına Bakışları.*, *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 20(1), 1-9.
- [73] Orkun, N. ve Khorshid, L. (2015), *Üniversite Öğrencilerinin Organ Transplantasyonu Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi*, *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 46-61.
- [74] Toru, Ü. ve Ayada, C. (2015), *Dumlupınar Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Transplantasyona Bakış Açılıarı*, *Uluslararası Temel ve Klinik Tıp Dergisi*, 3(1),15-19.

- [75] Shahid, A., Arshad, N., Munir, S., Aleem, S.B. ve Imam, K.A. (2016), *Awareness Regarding Deceased Organ Donation Amongst undergraduate Medical Students*, Editorial Advisory Board, 66(0), 81-86.
- [76] Ohwaki, K., Yano, E., Shirouzu, M., Kobayashi, A., Nakagomi, T. ve Tamura, A. (2006), *Factors Associated with Attitude and Hypothetical Behaviour Regarding Brain Death and Organ Transplantation: Comparison Between Medical and Other University Students*, Clinical aTransplantation, 20(4), 416-422.
- [77] Sarıtaş, S. (2005), *Sağlık Yüksek Okulu Öğrencilerinin Organ Nakli ve Bağışı Konusundaki Algıları*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniveristesi.
- [78] Baykan, Z., Naçar, M., Yamanel, R., Uzun, A.Ö., Dağlıtunccezdi, Ş. ve Davran, H. (2009), *Tıp Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Organ-Doku Nakli Konusundaki Bilgi, Tutum ve Davranışları*, Ulusal Cerrahi Dergisi, 25(4), 137-141.
- [79] Özer, F.G., Karamanoğlu, A.Y., Beydağ, K.D., Fidancıoğlu, H., Akıncı, E. ve Uruk, S. (2008), *Sağlık Yüksekokulunda Öğrenim Gören Bir Grup Öğrencinin Organ Nakli/Bağışına Yönelik Görüşleri ve Bilgi Düzeylerine Eğitimin Etkisi*, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 7(1), 39-46.
- [80] Yılmaz, T.U. (2011), *Importance of Education in Organ Donation*, Experimental and Clinical Transplantation, official journal of the Middle East Society for Organ Transplantation, 9(6), 370-375.

- [81] Okka, B. ve Demireli, O. (2008), *Konya İlinde Halkın Organ Bağışı Konusuna Bakış Açılarının Değerlendirilmesi*, Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, 16(3), 148-158.
- [82] Özdağ, N. (2001), *Organ Nakli ve Bağışına Toplumun Bakışı*, C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 5(2), 46-55.
- [83] Harrison, T.R., Morgan, S.E. ve Chewing, L.V. (2008), *The Challenges of Social Marketing of Organ Donation: News and Entertainment Coverage of Donation and Transplantation*, Health Marketing Quarterly, 25(1-2), 33-65.
- [84] Matesanz, R. (2003), *Organ Donation, Transplantation, and Mass Media*, in Transplantation Proceedings, 35(3), 987-989.
- [85] Kılıç, S., Koçak, N., Türker, T., Gürpınar, H., Gülerik, D. ve Okulu, G.H.Y. (2010), *Kız Üniversite Öğrencilerinin Organ Bağışı Konusundaki Tutumları ve Bu Tutumlarına Etki Eden Faktörler*, Gülhane Tıp Dergisi, 52(1), 36-40.
- [86] Özer, N., Sarıtaş, S. ve Özlü, Z.K. (2010), *Knowledge and Thoughts of Nursing Students about Organ Donation and Transplantation*, Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences, 13(2), 1-11.
- [87] Bölükbaş, N., Eyüpoğlu, A. ve Kurt, P. (2004), *Organ Bağışı Hakkında Üniversite Öğrencilerinin Düşünceleri*, OMÜ Tıp Dergisi, 21(2),73-77.

- [88] Öz, F., Ayrancı, Ü., Arslantaş, D. ve Ünsal, A. (2016), *Level of Knowledge on Organ and Tissue Transplantation Among a Group of Turkish Middle School and High School Students*, TAF Preventive Medicine Bulletin, 15(6), 485-491.
- [89] Tam, W.W.S., Suen, L.K.P. ve Chan, H.Y.L. (2012), *Knowledge, Attitudes and Commitment Toward Organ Donation Among Nursing Students in Hong Kong*, in Transplantation Proceedings, 44(5), 1196-1200.
- [90] Chen, J.X., Zhang, T.M., Lim, F.L., Wu, H.C. ve Yeong, P.K. (2006), *Current Knowledge and Attitudes About Organ Donation and Transplantation Among Chinese University Students*, Transplant Proceedings, 38, 2761- 2765.
- [91] Schirmer, J., Leite, R.F., Roza, B.A., Silva, A.S., Fujinami, T.I. and Lemos, M.C. (2007), *Organ and Tissue Donation: What do High School Students Know*, Einstein, 5(3), 213-219.
- [92] Webb, G., Phillips N., Reddiford, S. ve Neuberger, J. (2015), *Factors Affecting the Decision to Grant Consent for Organ Donation: A Survey of Adults in England*, Transplantation, 99, 1396–1402.
- [93] Soragna, G., Carrano, R., Putaggio, S., Bergamo, D., Burdese, M. ve Stefoni, S. (2004), *Opinions on Renal Transplantation and Organ Donation in High School Students in two large Northern (Torino) and Southern (Napoli) Italian cities*, in Transplantation Proceedings, 36(3),428-430.

- [94] Jernigan, M., Fahrenwald, N. ve Harris, R., (2013), *Knowledge, Beliefs, and Behaviors Regarding Organ and Tissue Donation in Selected Tribal College Communities*, J Community Health, 38(4), 734-40.
- [95] Sungur, M.A., Mayda, A.S. (2014), *Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem I ve Dönem VI Öğrencilerinin Organ Bağışı Konusunda Bilgi ve Tutumları*, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 4(2), 15-20.
- [96] Sönmez, Y., Zengin, E., Öngel, K., Kişioğlu, N., ve Öztürk, M. (2010), *Attitude and Behavior Related to Organ Donation and Affecting Factors: A Study of Last-Term Students at a University*, in Transplantation Proceedings, 42(5), 1449-1452.
- [97] Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ders Müfredatları, <https://www.emu.edu.tr/tr/programlar> (09.Şubat.2017).
- [98] Savaser, S., Sahiner, N.C., Dogan, Z., Caglar, S. ve Mutlu, B. (2015), *The Effect of Nursing Education on the Opinion of Students Regarding Organ Donation*, International Journal of Nursing and Clinical Practices, Vol2, No 124, 1-6.
- [99] Ramandeep, K., Nilavansa, B.S. ve Amritpal, K. (2015), *A Quasi Experimental Study to Assess the Effectiveness of Structured Teaching Programme on Knowledge and Attitude Regarding Organ Donation Among Young Adults in Selected Colleges of Jalandhar, Punjab*, Asian Journal of Nursing Education and Research, 5(1), 140-145.

[100] Koşar, N. (1994), Organ Nakli Organizasyonları ve Organ Nakli. *Organ Bağışı Hakkında Bilgi-Davranış Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

EKLER

Ek 1: Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
Uygunluk İzni

 <p>Doğu Akdeniz Üniversitesi "Uluslararası Kariyer İçin"</p>	<p>Eastern Mediterranean University "For Your International Career"</p>	<p>P.K.: 99628 Gazimağusa, KUZZEY KIBRIS / Famagusta, North Cyprus, via Mersin-10 TURKEY Tel: (+90) 392 630 1995 Faks/Fax: (+90) 392 630 2919 bayek@emu.edu.tr</p>
<p>Etik Kurulu / Ethics Committee</p>		
<p>Sayı: ETK00-2016-0171</p>		
<p>21.11.2016</p>		
<p>Sayın Gülcan Dürüst Hemşirelik Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi</p>		
<p>Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 07.11.2016 tarih ve 2016/33-09 sayılı kararı doğrultusunda, "Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesi" konulu tez çalışmanızı, Yrd. Doç. Dr. Gülten Sucu Dağ'ın danışmanlığında araştırmanız Bilimsel ve Araştırma Etiği açısından uygun bulunmuştur.</p>		
<p>Bilginize rica ederim.</p>		
 <p>Doç. Dr. Sükrü Tüzmen Etik Kurulu Başkanı</p>		
<p>ŞT/sky.</p>		
<p>www.emu.edu.tr</p>		

Ek 2: Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı Uygunluk İzni

doğu
akdeniz
üniversitesi

eastern
mediterranean
university

İç Yazışma

1979

Inter-Office Memorandum

Gönderilen/To: **Prof.Dr.Selma Görgülü**
Hemşirelik Bölümü
Bölüm Başkanı

Tarih/Date: **26.12.2016**

Gönderen/From: **Yrd.Doç.Dr.Seray Kabaran**
Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekan Vekili

Sayı/Ref No.: **SBF00-2016-0**

Konu/Subject: **Yüksek Lisans Öğrencisi Gülcan Dürüst'ün Araştırması hk.**

Yüksek Lisans Öğrencilerinden Gülcan Dürüst'ün, Yrd.Doç.Dr.Gülten Sucu Dağ danışmanlığında Fakültemiz lisans düzeyindeki son sınıf öğrencileriyle yapmayı planladığı "Sağlık Bilimleri Öğrencilerinin Doku/Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesi" konulu tez çalışmasını Fakültemiz bölümlerinde yapması Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Ek:Araştırma ile ilgili dilekçe ve bilgi.

MM/tk

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
Sağlık Etik Alt Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

ARAŞTIRMANIN ADI: SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DOKU/ORGAN NAKLİ VE BAĞIŞI KONUSUNDA GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

Bu form ile “*Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Doku/Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerinin Belirlenmesi* ” isimli çalışmada yer almak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Bu çalışma, araştırma amaçlı olarak yapılmaktadır ve katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Araştırmaya katılıp katılmama kararı tamamen size aittir. Sizinle ilgili tüm bilgiler gizli tutulacaktır. Araştırmanın sonunda, kendi sonuçlarınızla ilgili bilgi istemeye hakkınız vardır. Araştırma bitiminde elde edilen sonuçlar, sizin kimliğiniz hiçbir şekilde açıklanmadan, tamamen saklı tutularak ilgili literatürde yayınlanabilecektir.

Araştırmaya katılma konusunda karar vermeden önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyoruz. Katılmak isteyip istemediğinize karar vermeden önce araştırmanın neden yapıldığını, bilgilerinizin nasıl kullanılacağını, çalışmanın neleri içerdiğini, olası yararları ve risklerini ya da rahatsızlık verebilecek yönlerini anlamanız önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırınız. Araştırma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan sonra ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer katılmak isterseniz, sizden bu formu imzalamanız istenecektir. Şu anda bu formu imzalasanız bile istediğiniz herhangi bir zamanda bir neden göstermeksizin araştırmayı bırakmakta özgürsünüz. Aynı şekilde araştırmayı yürüten araştırmacı çalışmaya devam etmenizin sizin için yararlı olmayacağına karar verebilir ve sizi çalışma dışı bırakabilir. Çalışmaya katılmakla parasal bir yük altına girmeyeceksiniz ve size de herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

Bu araştırma, Gülcan DÜRÜST sorumluluğu altında yapılmaktadır.

Araştırmanın Konusu ve Amacı:

Bu araştırmanın amacı; Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin doku/organ nakli ve bağışı konusunda görüşlerinin belirlenmesidir.

Araştırmanın Yöntemi:

Bu araştırma; DAÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde lisans düzeyinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusunda görüşlerini belirleyen tanımlayıcı- kesitsel bir araştırma olarak planlanmıştır. Araştırma, 2016-2017 Eğitim- Öğretim döneminde DAÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde lisans düzeyinde öğrenim gören son sınıf öğrencileri ile güz döneminde yürütülecektir.

Soru, Daha Fazla Bilgi ve Problemler İçin Başvurulacak Kişiler :
Gereksiniminiz olduğunuzda aşağıdaki kişi ile lütfen iletişime geçiniz.

Adı : Gülcan Dürüst
Görevi : Yüksek Lisans Öğrencisi
Telefon: 05428789621

Gönüllünün / Katılımcının Beyanı:

Bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı ve ilgili metni okudum. Yukarıdaki bilgileri ilgili araştırmacı ile ayrıntılı olarak tartışım ve kendisi bütün sorularımı tatmin olacağımla şekilde cevapladı.

Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Eğer katılmayı reddedersem, bu durumun bana herhangi bir zarar getirmeyeceğini de biliyorum. Araştırma sırasında herhangi bir neden göstermeden araştırmadan çekilebilirim. Ayrıca araştırmacı tarafından araştırma dışı da tutulabilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

Araştırmadan elde edilen benimle ilgili kişisel bilgilerin gizliliğinin korunacağını biliyorum. Araştırma sırasında herhangi bir bilgi, soru sorma ihtiyacım olduğunda Gülcan DÜRÜST ile iletişim kurabileceğimi biliyorum.

Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu koşullarla söz konusu araştırmaya kendi rızamla, hiç bir baskı ve zorlama olmaksızın, gönüllülük içerisinde katılmayı kabul ediyorum ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Araştırmacı, saklamam için imzalı bu belgenin bir kopyasını bana teslim etmiştir.

Gönüllü/Katılımcı

Adı, soyadı:
Adres:
Tel:
İmza:
Tarih:

Görüşme Tanığı

Adı, soyadı:
Adres:
Tel:
İmza:
Tarih:

Araştırmacı

Adı soyadı, Ünvanı: Gülcan DÜRÜST
Adres: Magosa
Tel: 05428789621
İmza:
Tarih:

**SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DEMOGRATİF
ÖZELLİKLERİ FORMU**

Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde Yüksek Lisans öğrencisiyim. Bu anket DAÜ SBF son sınıf öğrencilerinin “**Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Demografik Özellikleri Formu**” demografik özelliklerine yönelik soruları içermektedir. Dolduracağınız anket hiçbir kimse ya da hiçbir kuruma verilmeyecek yalnızca araştırmacı tarafından bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması; anket sorularının dikkatlice okunmasına, cevapların özenle seçilmesine ve soruların cevapsız bırakılmamasına bağlıdır. Zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederim.

DAÜ SBF Yüksek Lisans Öğrencisi Gülcan DÜRÜST

1. Yaşınız
2. Cinsiyetiniz nedir? a) Erkek b) Kadın
3. Okuduğunuz bölüm nedir? a) Hemşirelik b) Beslenme ve Diyetetik c) Fizyoterapi ve Rehabilitasyon d) Sağlık Yönetimi e) Spor Bilimleri
4. Üniversiteye giriş şekliniz nedir? a) Doğu Akdeniz Üniversitesi Giriş Sınavı b) Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) c) Dikey Geçiş Sınavı (DGS) d) Yetenek Sınavı e) Diğer.....
5. Annenizin eğitim durumu nedir? a) Okur-Yazar b) Okur-Yazar Değil c) İlköğretim d) Lise e) Üniversite
6. Babanızın eğitim durumu nedir? a) Okur-Yazar b) Okur-Yazar Değil c) İlköğretim d) Lise e) Üniversite
7. Yaşamınızın en uzun geçtiği yer neresidir? a) İl b) İlçe ve Kasaba c) Köy

ÖĞRENCİLERİN ORGAN NAKLİ VE BAĞIŞI KONUSUNDA GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ANKET FORMU

Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde Yüksek Lisans öğrencisiyim. Bu anket DAÜ SBF son sınıf öğrencilerinin “**Organ Nakli ve Bağışı Konusunda Görüşlerini Belirlemek**” ye yönelik soruları içermektedir. Dolduracağınız anket hiçbir kimse ya da hiçbir kuruma verilmeyecek yalnızca araştırmacı tarafından bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması; anket sorularının dikkatlice okunmasına, cevapların özenle seçilmesine ve soruların cevapsız bırakılmamasına bağlıdır. Zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederim.

DAÜ SBF Yüksek Lisans Öğrencisi Gülcan DÜRÜST

<p>1. Organ bağışında buldunuz mu?(Cevabınız Evet ise 2. Soruya, Hayır ise 6. Soruya geçiniz).</p> <p>a)Evet b)Hayır</p>
<p>2. Hangi organlarınızı bağışladınız?</p> <p>a)Kalp b)Akciğer c)Karaciğer d)Kornea e)Kalp kapağı f)Böbrek g)Pankreas h)İnce bağırsak i)Extremite Nakli j)Yüz k)Deri l)Kemik iliği m)Diğer.....</p>
<p>3. Organ bağışı yaptığınızı aileniz biliyor mu ?</p> <p>a)Evet b)Hayır</p>
<p>4. Organ bağış kartınız var mı? (Cevabınız Evet’sa 5. Soruya geçiniz, Hayır’sa 6. Soruya geçiniz).</p> <p>a) Evet b) Hayır</p>
<p>5. Organ bağış kartınızı yanınızda taşıyormusunuz?</p> <p>a. Evet b. Hayır</p>
<p>6. Cevabınız ‘Hayır’ ise nedeni nedir?</p> <p>Açıklayınız</p>

<p>7. Doku/Organ başışında bulunmayı düşünüyör musunuz? (Cevabınız Evet'se 8. Soruya, Hayır'sa 10. Soruya geçiniz).</p> <p>a. Evet b. Hayır c. Kararsızım</p>
<p>8. Doku/Organ başışında bulunmayı düşünüyörsanız nedeni nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).</p> <p>a)Hayat kurtarmak istiyorum b)Kendimi psikolojik olarak daha iyi hissedeceğim c)Çevremde saygınlık kazanacağım d)Bedenimde bir parça ben öldükten sonra da yaşamaya devam edecek</p> <p>e) Diğer.....</p>
<p>9. Hangi organların başışlanabileceğini düşünürsünüz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).</p> <p>a)Kalp b)Akciğer c) Karaciğer d)Kornea e) Kalp kapağı f) Böbrek g)Pankreas h)İnce bağırsak i) Extremitte Nakli j) Yüz k)Deri l) Kemik iliği</p> <p>m) Diğer.....</p>
<p>10. Doku/Organ başışında bulunmayı düşünmüyörsanız nedeni nedir?</p> <p>Açıklayınız</p>
<p>11. Ölümünüzden sonra yakınlarınızın doku/organlarınızı başışlamasını istermisiniz?</p> <p>a)Evet b)Hayır c) Kararsızım</p>
<p>12. Ailenizin doku/organ başışına yönelik düşünceleri nelerdir?</p> <p>a) Organ başışına destek veriyorlar b) Organ başışına karşıdırlar c) Bu konu aile içinde hiç konuşulmadı</p>
<p>13. Ailenizin doku/organ başışına karşı olmasının, sizin doku/organlarınızı başışlamanızdaki etkisi nedir?</p> <p>a)Etkili olur b)Etkili olmaz c) Kararsızım</p>

<p>14. Sizce doku/organ bağışı yapılmasını etkileyen faktörler nelerdir? (Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız).</p> <p>a) Eğitim Düzeyi (.....)</p> <p>b) Dini İnançlar (.....)</p> <p>c) Toplumun Konuya Bakışı (.....)</p> <p>d) Ailenin Tutumu (.....)</p> <p>e) Diğer (açıklayınız)</p>
<p>15. Ailenizde doku/organ nakli bekleyen bir yakınınız varmı?</p> <p>a) Evet</p> <p>b) Hayır</p>
<p>16. Çevrenizde doku/organ nakli bekleyen bir tanıdığınız varmı?</p> <p>a) Evet</p> <p>b) Hayır</p>
<p>17. Doku/Organ bağışı ve nakli hakkında daha önce bilgi/eğitim aldınız mı? (Cevabınız Evet ise 18. Soruya, Hayır ise 19. Soruya geçiniz).</p> <p>a) Evet</p> <p>b) Hayır</p>
<p>18. Doku/Organ bağışı ve nakli hakkında ki bu bilgiyi nereden edindiniz?</p> <p>a. Okul-ders</p> <p>b. Radyo-tv</p> <p>c. Gazete-dergi</p> <p>d. Aile</p> <p>e. Broşür</p> <p>f. Seminer konferans</p> <p>g. Diğer (açıklayınız)</p>
<p>19. Gerekseim durumunda kendinize doku/organ nakli yapılmasını kabul eder misiniz?</p> <p>a) Evet</p> <p>b) Hayır</p> <p>c) Kararsızım</p>
<p>20. Organ nakline ihtiyacınızın olduğu ancak, birinci derece yakınlarınızla doku uyumunuzun bulunmadığı belirlendiğinde organ nakli için nasıl bir yol izlersiniz?</p> <p>Açıklayınız</p>
<p>21. Bir yakınınızın ölümü halinde organlarının bağışlanmasını kabul eder misiniz?</p> <p>a) Evet</p> <p>b) Hayır</p> <p>c) Kararsızım</p> <p>d) Diğer (Açıklayınız)</p>

22. Doku/organ bağışı ve naklinin arttırılması için önerileriniz nelerdir? (Birden fazla seçeneği işaretlebilirsiniz).

- a) Toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi
- b) Danışmanlık ve eğitimlerin düzenlenmesi
- c) Basın yayın kuruluşlarının kullanılması
- d) Organ ticaretinin (organ mafyasının) engellenmesi
- e) Sağlık standartlarının yükseltilmesi
- f) Bağışın kanunlarla desteklenmesi
- g) Diğer.....

Teşekkürler